

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор Центральноукраїнського
державного університету
імені Володимира Винниченка
доктор юридичних наук, професор
Євген СОБОЛЬ

«28» лютого 2023 року

ВИСНОВОК

**про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів
дисертації Балануци Олександра Олександровича
«Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх
дипломатів як інтелектуального ресурсу держави»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі
спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти**

Витяг з протоколу № 14 фахового семінару кафедри педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка від 28 лютого 2023 року.

ПРИСУТНІ члени фахового семінару кафедри педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка:

1. Рацул Анатолій Борисович, завідувач кафедри педагогіки та спеціальної освіти, кандидат педагогічних наук, професор.

2. Савченко Наталія Сергіївна, професор кафедри педагогіки та спеціальної освіти, доктор педагогічних наук, професор.

3. Окольніча Тетяна Володимирівна, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти, доктор педагогічних наук, професор.

4. Філоненко Оксана Володимирівна, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти, доктор педагогічних наук, професор.

5. Бабенко Тетяна Василівна, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент.

6. Дубінка Микола Михайлович, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент.

7. Завітренко Долларес Жораївна, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент.

8. Кашуба Людмила Володимирівна, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент.

9. Кравцова Тетяна Олександрівна, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент.

8. Краснощок Інна Петрівна, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент.

9. Ляшенко Ростислав Олександрович, старший викладач кафедри педагогіки та спеціальної освіти, кандидат педагогічних наук.

10. Перцов Олександр Володимирович, старший викладач кафедри педагогіки та спеціальної освіти, кандидат педагогічних наук.

11. Руденко Тетяна Володимирівна, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент.

Інші присутні на засіданні фахового семінару кафедри педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка:

1. Балануца Олександр Олександрович, здобувач.

2. Радул Валерій Вікторович, професор кафедри права та соціально-гуманітарних дисциплін Льотної академії Національного авіаційного університету, доктор педагогічних наук, професор.

3. Довга Тетяна Яківна, професор кафедри дошкільної та початкової освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка, доктор педагогічних наук, професор.

4. Котелянець Юлія Сергіївна, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка, доктор педагогічних наук, доцент.

5. Плющ Валентина Миколаївна, доцент кафедри природничих наук і методик їхнього навчання Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка, доктор педагогічних наук, професор.

6. Рацул Олександр Анатолійович, професор кафедри психології та соціальної роботи Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка, доктор педагогічних наук, професор.

7. Стратан-Артишкова Тетяна Борисівна, професор кафедри мистецької освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка, доктор педагогічних наук, професор.

Порядок денний: обговорення основних наукових результатів дисертації Балануци Олександра Олександровича «Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх дипломатів як інтелектуального ресурсу держави», поданої на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Науковий консультант:

Радул Валерій Вікторович, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри права та соціально-гуманітарних дисциплін Льотної академії Національного авіаційного університету.

Рецензенти:

Савченко Наталія Сергіївна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Окольнича Тетяна Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка;

Філоненко Оксана Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Головуюча на засіданні фахового семінару – Філоненко Оксана Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Шановні члени кафедри педагогіки та спеціальної освіти, запрошені. Розпочинаємо засідання: на порядку денному обговорення основних наукових результатів дисертації Балануци Олександра Олександровича «Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх дипломатів як інтелектуального ресурсу держави», поданої на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Науковий консультант – Радул Валерій Вікторович, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри права та соціально-гуманітарних дисциплін Льотної академії Національного авіаційного університету.

Робота виконана на кафедрі педагогіки та спеціальної освіти в Центральноукраїнському державному університеті імені Володимира Винниченка. Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (протокол № 5 від 26.12.2012 р.) та уточнено вченою радою Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (протокол № 6 від 28.12.2020 р.).

Для викладу основних положень дисертаційного дослідження слово надається О. О. Балануца.

Балануца О. О.: Вельмишановний голово засідання, члени кафедри, присутні!

Вашій увазі пропонуються результати дисертаційного дослідження з теми **«Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх дипломатів як інтелектуального ресурсу держави».**

Сучасний суспільний розвиток, у тому числі міжнародне життя, відзначається безпрецедентним динамізмом, надзвичайною складністю й багатовимірністю. Отож, учасники світової політики дедалі частіше опиняються перед досі невідомими викликами, які необхідно адекватно оцінити і на які треба дати ефективну відповідь. Зрозуміло, що це вимагає високого професіоналізму дипломатів і всіх, хто працює в галузі міжнародних відносин. Відповідно має підвищуватись і рівень професійної підготовки таких фахівців.

Зміни, що відбуваються у вищій освіті провідних держав світу, вимагають розробки нових інституціональних моделей підготовки кадрів (зокрема, моделей підготовки дипломатів) відповідно до нових реалій, перспектив інституційного, суспільно-політичного й науково-технічного розвитку держав, у тому числі й України. Із використанням найкращого світового досвіду в Україні також має бути побудована і впроваджена нова інституційна модель

професійної підготовки дипломатів, зорієнтована на підготовку особистості компетентної, патріотично вихованої та високоорганізованої, налаштованої на саморозвиток та самовдосконалення впродовж усього життя, особистості, якій притаманне інноваційне мислення, прагненням до високої продуктивності праці та європейське світобачення.

Нове міжнародне середовище і відмінні від попередніх умови національного розвитку поставили перед Україною завдання підготовки дипломатичних кадрів, котрі в інтелектуальному, соціокультурному і професійному відношенні відповідали б реаліям сучасного світу. Зрощення нової формації політиків, дипломатів – завдання сучасної української системи освіти, від виконання якого залежить не просто благополуччя тих, хто отримує якісну освіту, але й уся подальша доля нашої держави і суспільства, їх культурно-цивілізаційний, історично-формаційний вибір.

При підготовці дипломатів потрібно розуміти, що ми готуємо специфічні кадри, які мають часом контактувати з дипломатами інших країн, які традиційно належать до елітарних кіл і мають блискучу освіту. Завдання дипломатичної освіти підготувати не тільки належного рівня фахівця, але й особистість, яка б гідно відстоювала інтереси країни та представляла її на міжнародній арені.

Предметне дослідження означеної проблеми має вагомим теоретичне й практичне значення для вітчизняної педагогічної науки, реформування національної системи вищої освіти та забезпечення кваліфікованими професійно компетентними кадрами державних установ, приватних підприємств, різного роду суспільних інституцій, що є учасниками міжнародних відносин України.

Актуальність та доцільність дослідження теорії і практики професійної підготовки майбутніх дипломатів зумовлена також наявністю певних суперечностей між:

- курсом держави на інтеграцію до Європейського простору вищої освіти, підтвердженого чинною нормативно-законодавчою базою України, та традиційними підходами закладів вищої освіти, які недостатньо ураховують сучасні вимоги до організації та забезпечення якості освітнього процесу професійної підготовки майбутніх дипломатів;

- потребою на ринку праці дипломатів, здатних до успішної професійної діяльності й самоосвіти, та недостатнім науковим осмисленням й напрацюванням концептуальних засад модернізації професійної підготовки майбутніх дипломатів;

- потребою цілеспрямованого формування готовності майбутніх дипломатів до професійної діяльності та недостатньою теоретичною і практичною розробленістю змісту, форм, методів, засобів та технологій професійної підготовки майбутніх дипломатів;

- декларуванням та заповненням освітнього простору новими педагогічними технологіями, зокрема інформаційно-комунікаційними технологіями та недостатнім використанням їх у процесі підготовки майбутніх дипломатів.

Актуальність, недостатня обґрунтованість теоретичних і практичних аспектів розв'язання окресленої проблеми, необхідність усунення визначених суперечностей зумовили вибір теми дисертації – **«Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх дипломатів як інтелектуального ресурсу держави»**.

Мета дослідження полягає в науковому обґрунтуванні теоретичних і методичних засад професійної підготовки майбутніх дипломатів; розробленні й експериментальній перевірці ефективності моделі підготовки майбутніх дипломатів як інтелектуального ресурсу держави.

Відповідно до поставленої мети сформульовано такі **завдання дослідження**:

1. Здійснити теоретичний аналіз розробленості наукової проблеми та понятійно-термінологічного апарату дослідження.

2. Проаналізувати методологічні підходи професійної підготовки майбутніх дипломатів.

3. З'ясувати стан професійної підготовки майбутніх дипломатів у системі неперервної освіти.

4. Виявити особливості професійної підготовки майбутніх дипломатів в умовах глобалізаційних процесів.

5. Розробити модель професійної підготовки майбутніх дипломатів та запровадити педагогічні умови її реалізації.

6. Визначити критерії, показники та рівні готовності майбутніх дипломатів до професійної діяльності.

7. Здійснити науково-методичну рефлексію результатів дослідно-експериментальної роботи.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх дипломатів у закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх дипломатів як інтелектуального ресурсу держави.

Дозвольте не зупинятися на інших елементах наукового апарату, а перейти до викладу змісту основних результатів роботи.

У першому розділі – **«Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх дипломатів як інтелектуального ресурсу держави»** – з'ясовано ступінь дослідження порушеної проблеми в сучасному науковому дискурсі; визначено термінологічне поле дослідження та методологічні підходи до підготовки майбутніх дипломатів; наведено результати аналізу досвіду підготовки дипломатів у вітчизняних і зарубіжних закладах освіти.

На основі аналізу наукових праць висвітлено основні підходи до визначення понять: «підготовка», «професійна підготовка», «майбутні дипломати», «професійна підготовка майбутніх дипломатів», «готовність майбутніх дипломатів до професійної діяльності», «професійна компетентність майбутніх дипломатів». Це уможливило уточнення ключових понять дослідження.

Методологічними підходами до дослідження проблеми професійної підготовки майбутніх дипломатів як інтелектуального ресурсу держави

визначено парадигмальний, системний, синергетичний, культурологічний, аксіологічний, акмеологічний, компетентнісний, діяльнісний та особистісно-орієнтований підходи.

З'ясовано, що провідне місце серед модернізаційних змін у світовій та українській практиці, освітній парадигмі посідають оновлені еталони змісту і форм вищої освіти й навчання дипломатів, орієнтовані на створення моделі якісної підготовки фахівців на основі стандартів компетентності. Поряд із позитивними зрушеннями в підготовці дипломатів в Україні залишаються нерозв'язаними питання формування нової парадигми професійної підготовки дипломатів, яка ґрунтується на використанні найкращих освітніх здобутків України і світу. Необхідним є відродження традицій Дипломатичної академії України щодо професійної підготовки дипломатів започаткованих ще з часів її заснування та модернізація навчального закладу відповідно до сучасних реалій, з метою забезпечення доступу до профільного закладу вищої освіти та просування студентів з видатними інтелектуальними можливостями та особистостей, здатних до успішної професійної діяльності в галузі дипломатії.

У другому розділі – *«Організація професійної підготовки майбутніх дипломатів у закладах вищої освіти в умовах глобалізаційних процесів»* – виявлено особливості професійної підготовки майбутніх дипломатів в умовах глобалізаційних процесів; визначено принципи, зміст, методи та форми професійної підготовки майбутніх дипломатів; розкрито проблему професійної компетентності майбутніх дипломатів у наукових дослідженнях.

Встановлено, що при підготовці майбутніх дипломатів і фахівців-міжнародників необхідно акцентувати увагу на тому, що в механізмі функціонування й розвитку соціуму змінюється статус людини. Визначається це тим, що постіндустріальне виробництво виступає процесом зростаючої інноваційності на швидkozмінній інформаційній та науковій основі. Рушієм постіндустріалізму усіх сфер його життєдіяльності (матеріально-виробничої, соціальної, політичної, духовної, сімейно-побутової) є особистість. У контексті цієї тенденції значущими є соціокультурні аспекти підготовки майбутнього дипломата. Майбутній дипломат повинен прагнути до самовизначення, самоактуалізації й самореалізації з орієнтацією на професійну діяльність.

Зауважимо, що складність професійної діяльності дипломата передбачає спеціально організований простір професійної підготовки. Формування такого простору складається з низки умов: стратегічні – підходи, концептуальні позиції, що визначають результат, та технічні – технології професійної підготовки в закладах вищої освіти. При відборі змісту професійної освіти фахівців міжнародного профілю й складанні робочих навчальних планів і програм необхідно брати до уваги регламентованість професії відповідними нормативно-правовими документами та особливості професійної діяльності, пов'язаної з інформаційно-аналітичною та організаційно-комунікаційною діяльністю, у тому числі з готовністю до міжкультурної комунікації.

Модернізація змісту освіти сприяє появі нових методів та форм навчання. Оскільки ми прагнемо підготувати дипломата, який був би готовий не лише грамотно працювати, але й підтримувати і підвищувати імідж України у

світовому просторі, то маємо допомогти йому навчитися працювати творчо, виробити творчий стиль професійної діяльності.

Проведений аналіз засвідчує наявність різних точок зору вчених щодо визначення сутності професійної компетентності майбутнього дипломата та специфіки її формування в процесі професійної підготовки. В сучасних працях чітко прослідковується тенденція щодо обґрунтування професійної компетентності як важливої характеристики особистості сучасного дипломата.

У третьому розділі – *«Моделювання процесу професійної підготовки майбутніх дипломатів»* – розроблено модель особистості дипломата; спроектовано модель професійної підготовки майбутніх дипломатів.

З'ясовано, що зростаюча динаміка в усіх сферах розвитку суспільства внесла істотні зміни в образ професіонала і детермінувала потребу в розробці узагальненої моделі фахівця. У структурному плані модель фахівця, з одного боку, носить динамічний характер, з іншого – включає загальнопрофесійний, вузькопрофесійний і прогностичний компоненти. Модель дипломата виступає як сукупність його знань і якостей, які відображають державні й суспільні вимоги до нього не лише як до професіонала, але і як до особистості, суб'єкта суспільних відносин.

Встановлено, що моделювання предметного й соціального контекстів очікуваної для майбутнього дипломата професійної діяльності на всіх видах занять надає навчальній діяльності особистісний сенс, викликає інтерес до свідомого освоєння змісту професійної інформації.

У процесі навчання у відповідному закладі вищої освіти відбувається емоційно-дієва орієнтація студентів у змісті професійної діяльності в основних контекстах (предметного й соціального характеру), приходять усвідомлення своєї ролі у взаємовідносинах.

Це дає підстави вважати, що технологія знаково-контекстного навчання може сприяти реалізації компетентнісної парадигми дипломатичної освіти, оскільки в її основі лежить спільна (ігрова) діяльність студентів, спрямована на створення умов для розвитку самосвідомості й самоорганізації, професійного й особистісного зростання майбутнього фахівця дипломатичної сфери.

Розроблено модель професійної підготовки майбутніх дипломатів, що складається з цільового, змістового, технологічного, оцінно-результативного блоків, пов'язаних функціональними зв'язками

У четвертому розділі – *«Педагогічні умови реалізація моделі професійної підготовки майбутніх дипломатів»* – запроваджено педагогічні умови реалізації моделі професійної підготовки майбутніх дипломатів: розвиток професійної ідентичності майбутніх дипломатів, реалізації знаково-контекстного навчання засобами інформаційних технологій, застосування інтерактивних технологій в знаково-контекстному навчанні.

Ефективність запровадження педагогічних умов забезпечувалася відповідними методами, формами і засобами навчання і виховання майбутніх дипломатів: проблемне і проєктне навчання, мультимедійні технології, дискусії, рольові, ділові, комп'ютерні ігри, тренінги, кейс-технології, тренінги,

проектування професійної діяльності, студентські науково-практичні конференції тощо.

У п'ятому розділі – *«Дослідно-експериментальна робота з визначення ефективності процесу професійної підготовки майбутніх дипломатів»* – визначено та впроваджено методику і зміст дослідно-експериментальної роботи, проведено якісний і кількісний аналіз ефективності процесу професійної підготовки майбутніх дипломатів.

Кількісні показники сформованості готовності до професійної діяльності студентів в експериментальній та контрольній групах, їхні ранги, усі розрахунки, пов'язані з обчисленням подано в дисертації в таблицях 5.2.4 та 5.2.5.

Аналіз наукових досліджень щодо проблеми професійної підготовки майбутніх дипломатів засвідчив, що цей важливий компонент системи вищої професійної освіти України не отримав належного наукового осмислення з боку вітчизняних учених, питання професійної підготовки майбутніх дипломатів як інтелектуального ресурсу держави ще не достатньо опрацьовані в педагогічних розвідках.

На основі проведеного теоретичного аналізу наукових досліджень здійснено системний аналіз ключових понять професійної підготовки майбутніх дипломатів, до яких ми віднесли терміни: «підготовка», «професійна підготовка», «майбутні дипломати», «професійна підготовка майбутніх дипломатів», «готовність майбутніх дипломатів до професійної діяльності», «професійна компетентність майбутніх дипломатів».

Запропоновано інтерпретацію поняття «професійна підготовка майбутніх дипломатів» як безперервного, свідомого, цілеспрямованого процесу особистісного і професійного зростання майбутнього дипломата, що забезпечує його фаховий розвиток, набуття практичного досвіду майбутньої діяльності, формування особистісних якостей, здатності до самовдосконалення і саморозвитку.

Поняття «готовність майбутніх дипломатів до професійної діяльності» визначено як інтегральна характеристика особистості, що є сукупністю особистісних і професійних якостей і станів, які визначається сформованістю професійної свідомості, мотивів досягнень у професії, спрямованістю на реалізацію професійного ідеалу у відповідних соціальних умовах, професійною компетентністю та працездатністю.

Методологічний базис дослідження наукової проблеми теорії і практики професійної підготовки майбутніх дипломатів як інтелектуального ресурсу держави сформовано сукупністю наукових підходів (парадигмальний, системний, синергетичний, культурологічний, аксіологічний, акмеологічний, компетентнісний, діяльнісний та особистісно-орієнтований), які у своїй сукупності, доповнюючи один одного, характеризуються внутрішньою єдністю, взаємозалежністю й методологічними взаємозв'язками. Комплексне застосування визначених методологічних підходів уможливило різновекторний аналіз проблеми дослідження і синтез його результатів у побудові концепції, теоретичних положень, розробці моделі професійної підготовки майбутніх

дипломатів та впровадженні її в реальний процес професійної підготовки студентів.

Аналіз підготовки майбутніх дипломатів у ЗВО показав, що єдиної цілісної концепції щодо підготовки дипломатів в умовах ступеневої освіти, як складової неперервної освіти, немає. Системі професійної підготовки майбутніх дипломатів не вистачає різнорівневості, мобільності, гнучкості, безперервності, наступності, варіативності. Та незважаючи на це, науковці одноставні стосовно того, що освіта загалом, а неперервна зокрема, має стати гарантом забезпечення історичного переходу нації до суспільства знань. Її провідною метою визначено розвиток особистості як суб'єкта діяльності, а сутністю підготовки дипломатів – оволодіння знаннями, уміннями, навичками, розвиток професійних якостей особистості, що забезпечить успішність і продуктивність у виконанні своїх професійних обов'язків.

Встановлено, що поряд із позитивними зрушеннями в підготовці дипломатів залишаються нерозв'язаними такі питання: розробка структурно-функціональної моделі професійної підготовки майбутніх дипломатів як інтелектуального ресурсу держави; відповідне навчально-методичне забезпечення професійної підготовки майбутніх дипломатів; визначення комплексу педагогічних умов ефективної професійної підготовки майбутніх дипломатів під час навчання в закладі вищої освіти; впровадження принципів спадкоємності і наступності в підготовку майбутніх дипломатів.

З'ясовано, що історичні традиції і зміни внутрішнього й зовнішньополітичного розвитку України, з одного боку, та процеси глобалізації і трансформації міжнародних відносин, з іншого, стали вагомим чинником, що вплинув на визначення підходів і вимог до професійної підготовки майбутніх фахівців-міжнародників. Майбутні дипломати мають бути готові до життя та професійної діяльності у високотехнологічному та конкурентному глобалізованому світі. Професійна підготовка дипломата повинна забезпечити гармонійну взаємодію майбутнього фахівця з глобалізованим суспільством, сприяти підвищенню рівня загальної та професійної культури, самоактуалізації й самореалізації з орієнтацією на професійну діяльність, готувати до міжкультурної взаємодії, комунікації, формувати толерантність як стійку ціннісно-смыслову установку.

Професійна підготовка майбутніх дипломатів виступає в органічній єдності загального, особливого й одиничного. Як загальне, вона відтворює закономірності здобуття освіти і є складовою означеної системи; як особливе – має свою специфіку, зумовлену особливостями майбутньої професійної діяльності, необхідністю поєднання різних видів діяльності; як одиничне – відображає залежність професійної підготовки від індивідуальних особливостей майбутніх дипломатів, рівня їхніх знань, інтересів, схильностей.

Систему професійної підготовки дипломатів становлять такі методологічні компоненти: цілі, принципи, зміст освіти, методи навчання, його форми, засоби та результативність.

Проектуючи зміст дипломатичної освіти, необхідно орієнтуватися на стратегічні важелі модернізації дипломатії. По-перше, заклад вищої освіти

повинен стати важливим чинником гуманізації суспільно-економічних відносин, формування нових життєвих установок особистості дипломата. По-друге, потенціал освіти потрібно повною мірою використовувати для консолідації суспільства, збереження єдиного культурного простору, подолання соціальних конфліктів. По-третє, дипломатична освіта повинна сприяти формуванню професійної еліти, підготовки політиків нової формації.

Підготовка майбутніх дипломатів і сучасні дослідження в галузі міжнародних відносин мають багато в чому міждисциплінарний характер і включають, окрім традиційних, екологічну, соціологічну, психологічну, культурологічну та інформаційно-технологічну та інші складові.

При підготовці майбутніх дипломатів і фахівців-міжнародників до роботи за кордоном необхідно акцентувати увагу на їхньому творчому розвитку, умінню знаходити найраціональніші конструктивні, технологічні, організаційні рішення, а також добре орієнтуватися у відборі наукової інформації та вирішувати різноманітні, принципово нові завдання. Це зумовлює нове бачення цілей професійної підготовки майбутніх дипломатів, зміну її статусу, посилення ролі інноваційних методів у системі професійної освіти, які забезпечують посилену орієнтацію на наукову підготовку студентів та входження майбутніх фахівців у професію на основі її активного освоєння ще в період навчання у вищій школі.

Стрімке зростання обсягу наукової інформації у світі зумовлює тенденції інформатизації та технологізації професійної освіти, упровадження нових інформаційно комунікаційних технологій у всі види людської діяльності. ІКТ роблять процес підготовки майбутніх дипломатів керованим та індивідуально-диференційованим, з великою питомою вагою самостійної навчальної діяльності.

Виокремлено особливості професійної підготовки майбутніх дипломатів: цілеспрямоване застосування загальнопедагогічних та специфічних принципів, інтерактивних технологій у процесі професійної підготовки, інтеграція спеціальної фахової та гуманітарної підготовки; оптимізація професійно-адаптаційних процесів під час навчання в закладах вищої освіти.

У дослідженні розроблено модель особистості дипломата, яка розглядається як сукупність його знань і якостей, які відображають державні й суспільні вимоги до нього не лише як до професіонала, але і як до особистості, суб'єкта суспільних відносин.

В основу дослідження покладено теорію знаково-контекстного навчання. Важливим тут є готовність студентів виконувати професійно-орієнтовані завдання, спираючись на отримані теоретичні знання і ефективно використати їх для розв'язання різних проблем. Перевага контекстного навчання полягає в тому, що студенти стають в активну позицію у процесі навчання, самостійно визначають мету та шляхи її досягнення, поступово рухаючись від навчально-пізнавальної діяльності до професійної. Ґрунтуючись на теорії контекстно-знакового навчання, стало можливим наблизити професійну освіту до реальних потреб. У професійній підготовці майбутніх дипломатів, контекст має позитивний вплив на засвоєння ними матеріалу, оскільки він надає

особистісний сенс освітньому процесу, дозволяє синхронізувати теоретичні знання з майбутньою професійною діяльністю, перетворити знання з абстрактної інформації у прикладний інструмент діяльності фахівця.

Підсистемами (блоками) побудованої моделі професійної підготовки майбутніх дипломатів є: цільовий (відображає мету професійної підготовки майбутніх дипломатів, визначену відповідно до соціального замовлення на підготовку висококваліфікованих, конкурентоспроможних фахівців у галузі міжнародних відносин, формування професійної еліти, підготовка дипломатів нової формації); змістовний (охоплює характеристики професійної готовності (сформованість професійної свідомості, мотивів досягнень у професії, спрямованість на реалізацію професійного ідеалу у відповідних соціальних умовах, професійна компетентність та працездатність), теоретико-практичні передумови, принципи професійної підготовки майбутніх дипломатів (науковості та доступності, систематичності й послідовності, зв'язку теорії з практикою, свідомості й активності, ініціативності та самостійності, індивідуалізації та диференціації); технологічний (презентує педагогічні умови: розвиток професійної ідентичності майбутніх дипломатів, реалізація знаково-контекстного навчання засобами інформаційних технологій, застосування інтерактивних технологій в знаково-контекстному навчанні); оцінний (відображає критерії готовності (рівень розумового розвитку, ставлення до навчання, прагнення опанувати різні способи пізнання, мобілізація вольових зусиль з метою подолання труднощів у навчанні та досягнення поставленої мети) з відповідними показниками рівнів сформованості зазначеної готовності (низький, середній, високий)). Результатом є сформованість готовності майбутніх дипломатів до професійної діяльності у відповідності до соціального замовлення.

Запроваджено педагогічні умови реалізації моделі професійної підготовки майбутніх дипломатів.

У дослідженні готовність до професійної діяльності як властивість особистості, що реалізується в навчальній діяльності, визначається за такими критеріями: рівень розумового розвитку, ставлення до навчання, прагнення опанувати різні способи пізнання, мобілізація вольових зусиль спрямованих на подолання труднощів у навчанні та досягнення поставленої мети.

Показниками прояву критеріїв готовності до професійної діяльності виокремлено такі: ступінь розвитку логічного мислення (уміння оперувати абстрактними поняттями; уміння здійснювати аналіз проблемних ситуацій; уміння продукувати нові знання, необхідні для розв'язання завдань; уміння здійснювати їх перенесення в нові умови); ступінь сформованості загальнонавчальних умінь (визначення цілей і засобів їх досягнення; складання, удосконалення і коригування плану роботи; збір інформації про процес виконання намічених планів; вивчення й оцінка процесу і результатів виконання планів та їх корекція); ступінь сформованості системи провідних знань (обсяг знань, що визначається системою засвоєних наукових фактів, правил, понять; міцність та дієвість знань, які характеризуються вміннями чітко і правильно відтворювати та застосовувати здобуті знання в умовах змінюваної

навчальної діяльності; усвідомленість, яка передбачає вміння правильно й обґрунтовано пояснювати факти і явища у конкретних сферах діяльності); ступінь розвитку пізнавального інтересу (прагнення за власним бажанням брати участь у діяльності, в освітньому процесі; активне оперування набутими знаннями, уміннями й навичками; зосередженість уваги і низький рівень відволікання; застосування різних способів для розв'язування складних завдань; прагнення до завершеності навчальних дій; до вільного вибору діяльності).

На основі визначених критеріїв, схарактеризовано низький, середній, високий рівні готовності майбутніх дипломатів до професійної діяльності.

Зіставлення результатів експериментальної роботи показало, що рівень готовності майбутніх дипломатів до професійної діяльності за кожним із критеріїв вищий у експериментальних групах у порівнянні з контрольними. Позитивна динаміка підтверджує результативність впливу розробленої моделі на професійну підготовку майбутніх дипломатів в експериментальних групах.

Вірогідність отриманих даних підтверджена методом математичної статистики (за χ^2 – критерієм Пірсона), який в експериментальних групах показав значну перевагу емпіричних значень показників над критичними на рівні вірогідності 95 %.

Проведене дослідження не вичерпує всіх теоретичних та практичних аспектів розглянутої проблеми. Подальший науковий пошук доцільно спрямувати на дослідження професійної підготовки дипломатів у системі післядипломної освіти, на оновлення змісту підготовки майбутніх дипломатів.

Доповідь закінчено. Дякую за увагу!

Здобувачу було задано **10 запитань**, на які доповідач надав обґрунтовані відповіді та пояснення.

Запитання задавали:

Довга Т. Я. доктор педагогічних наук, професор. Шановний Олександр Олександрович, поясніть як парадигмальний та діяльнісний підходи сприяли реалізації завдань дослідження?

Балануца О. О.: Дякую за запитання. Парадигмальний підхід передбачав розгляд внутрішньої логіки розвитку підготовки дипломата з точки зору виникнення, трансформації, взаємодії різних парадигм – цілісних концепцій, що базуються на особливих онтогенетичних та гносеологічних ідеалізаціях й установках, поширених у суспільстві. Підготовка майбутніх дипломатів упродовж ХХ – початку ХХІ століття відбувалася під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників. Серед них виділяємо політику та ідеологію держави, соціально-економічні потреби суспільства, темпи науково-технічного й соціального прогресу, рівень розвитку теорії освіти і практики тощо. Під дією зазначених чинників визначається спільна мета поліпшення (реформування або модернізація) підготовки дипломатів, що найбільш повно відображає очікування суспільства щодо досліджуваного об'єкта. Далі відбуваються власне якісні перетворення, що визначають тенденції розвитку професійної підготовки дипломатів на сучасному етапі. Згодом зміни в освітній практиці переростають у певні традиції вищої школи щодо підготовки дипломатів.

Виходячи з діяльнісної парадигми розвитку особистості, доцільною є сукупність дій, які необхідно реалізувати в ході підготовки дипломатів: цілепокладання; формування сукупності передбачень про шляхи й способи досягнення обраної мети; вибір найбільш перспективних гіпотез; виявлення показників руху до обраної мети; вироблення організаційно-технологічної схеми досягнення обраної мети; здійснення рефлексії з наступною реалізацією.

Рацул О. А., доктор педагогічних наук, професор. Шановний Олександр Олександрович, у своїй доповіді Ви зазначали, що в основу дослідження покладено теорію знаково-контекстного навчання в закладах вищої освіти, розкрийте шляхи її реалізації.

Балануца О. О.: Дякую за запитання. Проведене дослідження дозволило обґрунтувати сутність процесу реалізації знаково-контекстного навчання у професійній підготовці майбутніх дипломатів, що є відтворенням реальних ситуацій професійної діяльності або фрагментів дипломатичної праці в різних видах навчальних занять. Ґрунтуючись на теорії контекстно-знакового навчання, стало можливим наблизити професійну підготовку майбутніх дипломатів до реальних потреб ринку праці в кваліфікованих фахівцях дипломатичного сектору.

Зміст процесу реалізації знаково-контекстного навчання в професійній підготовці майбутнього дипломата відображено в логічній послідовності таких етапів: створення «динамічної смислової системи», результатом якої є усвідомлення особистісного сенсу професії дипломата шляхом застосування методу аргументативного дискурсу; досягнення розуміння базових дидактичних одиниць, що реалізовується за допомогою організаційно-розумових проєктів, що дозволяє досягти екстеріоризації внутрішніх і прихованих розумових процесів майбутніх дипломатів із метою їх корекції; подолання динамічних стереотипів, сформованих у процесі адаптації до професійної діяльності й створення нових контекстів (нових знакових систем, функціонування яких відбувається на інших підставах) за допомогою організаційно-комунікативних ігор та організаційно-діяльнісних ігрових форм, основний акцент яких спрямований на створення критерійно-забезпеченої рефлексії модельованої в грі.

Встановлено, що моделювання предметного й соціального контекстів очікуваної для майбутнього дипломата професійної діяльності на всіх видах занять надає навчальній діяльності особистісний сенс, викликає інтерес до свідомого засвоєння змісту професійної інформації. Це дає підстави вважати, що технологія знаково-контекстного навчання сприяє реалізації компетентнісної парадигми дипломатичної освіти, оскільки в її основі лежить спільна (ігрова) діяльність зобувачів, спрямована на створення умов для розвитку самосвідомості й самоорганізації, професійного й особистісного зростання майбутнього фахівця дипломатичної галузі.

Рацул О. А., доктор педагогічних наук, професор. Шановний Олександр Олександрович, уточніть експериментальну базу Вашого дослідження та кількість респондентів, що взяли участь у експерименті?

Балануца О. О.: Дякую за запитання. Дослідно-експериментальну роботу проведено в Центральноукраїнському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка, Західноукраїнському національному університеті, Сумському державному педагогічному університеті ім. А. С. Макаренка, Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова, Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника. До експерименту на різних етапах залучено 250 студентів, 80 викладачів закладів вищої освіти.

Плющ В. М. доктор педагогічних наук, професор. Шановний Олександр Олександрович, які принципи виділені у дослідженні як основні, на яких базується професійна підготовка майбутніх дипломатів?

Балануца О. О.: Дякую за запитання. Нами визначено такі основні принципи, на яких базується професійна підготовка майбутніх дипломатів: загальнодидактичні (науковості та доступності, систематичності й послідовності, зв'язку теорії з практикою, свідомості й активності, ініціативності та самостійності, наочності, індивідуалізації та диференціації навчання та ін.; специфічні: акмеологічні (поетапне досягнення вершин власного розвитку; взаємозв'язок розвитку психотехнічних, особистісних, суб'єктно-діяльнісних інтегральних якостей, здібностей та самосвідомості, комплексності, детермінізму та розвитку, індивідуальності, гуманізму); андрагогічні (індивідуалізація навчання, контекстність навчання, системність навчання, елективність навчання, розвиток освітніх потреб, спільної діяльності, актуалізація результатів навчання).

Котелянець Ю. С., доктор педагогічних наук, професор. Шановний Олександр Олександрович, які методи Ви використовували під час проведення дослідно-експериментальної роботи?

Балануца О. О.: Дякую за запитання. Під час проведення дослідно-експериментальної роботи ми використовували комплекс методів. У ході дослідження встановлено, що оптимальним для дослідження процесу формування готовності до професійної діяльності майбутніх дипломатів є метод педагогічного експерименту. Цей метод дозволяє не тільки виявити наявні рівні готовності до професійної діяльності, що склалися в досвіді студентів, а й під час самого дослідження змінити початковий рівень на наступний, вищий, і простежити в реальному процесі розвитку його істотні закономірності, тобто дає можливість варіювати, перебудувати методику формування готовності до професійної діяльності, простежуючи тенденції її розвитку в залежності від напрямів технології використання знаково-контекстного навчання.

Для забезпечення принципу систематичності діагностування, нами в процесі реалізації формувального експерименту здійснювалося діагностування та фіксація якісних змін у розвитку готовності до професійної діяльності в ході поетапного впровадження запропонованих напрямів формування цієї характеристики.

Стратан-Артишкова Т. Б., доктор педагогічних наук, професор. Шановний Олександр Олександрович, коротко схарактеризуйте рівні готовності до професійної діяльності майбутніх дипломатів.

Балануца О. О.: Дякую за запитання. Критерії та показники дозволили виділити три рівні сформованості готовності до професійної діяльності (низький, середній, високий).

Низький рівень. Студенти володіють мінімальним обсягом знань, потребують спонукання до здійснення пізнавальної діяльності та участі викладача на всіх етапах управління процесом самостійної пізнавальної діяльності.

Середній рівень. Студенти володіють достатнім обсягом знань, виявляють інтерес до додаткової інформації (прагнуть поглибити власні знання); контроль за самостійною пізнавальною діяльністю має частковий, навіть імпульсивний характер.

Високий рівень. Знання студентів мають системний характер; студенти прагнуть здійснювати пізнавальну діяльність незалежно від чинників стримування (високий рівень стійкості пізнавального інтересу); самоконтроль має випереджувальний характер.

При визначенні рівнів готовності майбутніх дипломатів до професійної діяльності зверталась увага й на те, що навчальна діяльність спрямована на зміну їхнього власного досвіду. Адже в момент самостійного пізнання здобувач ставить нові питання до змісту вивченого матеріалу, формулює проблему, наполегливо шукає способи її розв'язання; тобто, перетворюючи об'єкт пізнання, особистість змінюється сама.

Стратан-Артишкова Т. Б., доктор педагогічних наук, професор. Шановний Олександр Олександрович, уточніть показники визначених Вами критеріїв?

Балануца О. О.: Дякую за запитання. Модернізація змісту освіти зумовлює посилення ролі інноваційних методів у системі професійної підготовки майбутніх дипломатів. Доведено, що професійну підготовку майбутніх дипломатів необхідно організовувати так, щоб їхня діяльність виступала засобом вирішення професійних завдань. Розгляд ситуацій професійного спрямування, що потребують відповідного типу поведінки та пошук виходу з них, вивчення ситуації на первинному ринку праці тощо сприяють створенню позитивної мотиваційної спрямованості на професійну діяльність.

Ефективність професійної підготовки майбутніх дипломатів забезпечувалася відповідними методами, формами, засобами навчання і виховання майбутніх дипломатів: проблемне і проєктне навчання, мультимедійні технології, дискусії, рольові, ділові, комп'ютерні ігри, тренінги, кейс-технології, проєктування професійної діяльності, студентські науково-практичні конференції тощо.

Дубінка М. М., кандидат педагогічних наук, доцент. Шановний Олександр Олександрович, уточніть, які педагогічні умови успішності системи

професійної підготовки майбутніх дипломатів Ви викремлюєте та коротко розкрийте зміст цих умов.

Балануца О. О.: Дякую за запитання. На наше переконання, система професійної підготовки майбутніх дипломатів може бути успішною за умов: формування професійної ідентичності майбутніх дипломатів, реалізації знаково-контекстного навчання засобами інформаційних технологій, застосування інтерактивних технологій в знаково-контекстному навчанні.

У процесі дослідження з'ясовано, що формування професійної ідентичності є складним процесом, який відбувається шляхом професіоналізації, завдяки становленню професіонала в процесі професійного становлення особистості. У майбутніх дипломатів відзначається висока мотивація до навчання, що зумовлено статусністю професії дипломата, впевненістю в подальшому працевлаштуванні та високим престижем праці. Формуванню професійної ідентичності сприяє активна діяльність майбутнього дипломата в процесі навчання у закладі вищої освіти, де він може порівнювати отримані знання і навички з вимогами обраної професії.

Використання інформаційних технологій дозволяє формувати пізнавальний інтерес до змісту навчального предмета й професійну мотивацію майбутнього фахівця, розвивати творчий та інтелектуальний потенціал студента, його здібності сприймати та генерувати нові знання, а також застосовувати їх на практиці, що, безумовно, впливає на розвиток пізнавальної самостійності. В умовах інформатизації освіти були вироблені механізми, що дозволяють активізувати майбутніх дипломатів в освітньому процесі. До них відносяться: комп'ютерні навчальні ігри, мультимедійні інформаційні технології, комп'ютерне моделювання.

Значна кількість професійних завдань, що вирішуються фахівцями міжнародного профілю робить використання інтерактивних технологій навчання необхідним для відтворення соціокультурного контексту і подальшого формування досліджуваної готовності у межах квазіпрофесійної діяльності. Застосування інтерактивних технологій сприяє поліпшенню якості навчання, скороченню його термінів, підвищенню професійної адаптації та конкурентноспроможності здобувачів на ринку праці. З метою вдосконалення та активізації освітнього процесу під час підготовки майбутніх дипломатів має стати широке впровадження в навчальний процес активних методів навчання, які охоплюють всі види аудиторних і позааудиторних занять, орієнтовані на особистість, на її активну участь у саморозвитку, отримання якісних знань, професійних умінь, розвиток світогляду, творчий підхід до розв'язання конкретних проблем. Високим рівнем активності слухачів характеризуються проблемні, творчі, дослідницькі, ігрові технології. Від традиційних вони відрізняються не лише методикою викладання, а й високою ефективністю освітнього процесу, оскільки дають змогу розвивати в майбутніх дипломатів спеціальні навички (здатність до соціальної інтеграції та компромісів, уміння приймати самостійні рішення, розв'язувати конфлікти тощо), підвищувати мотивацію та самосвідомість майбутніх дипломатів, закріплювати теоретичні знання на практиці.

Бабенко Т. В., кандидат педагогічних наук, доцент. Шановний Олександр Олександрович, праці яких вчених послужили теоретичним підґрунтям для вивчення проблеми дослідження?

Балануца О. О.: Дякую за запитання. складають наукові положення сучасної вітчизняної науки щодо: розвитку вищої освіти та філософії освіти у контексті глобалізаційних змін (В. Бех, Ю. Завгородній, А. Гальчинський, Б. Гершунський, В. Кремень, Н. Кропотова, В. Курило, В. Огнев'юк, Є. Пінчук, С. Савченко, М. Яцейко та ін.); концепції розвитку професійної освіти (Г. Бордовський, Б. Гершунський, Н. Кічук, О. Коваленко, Ю. Конаржевський, В. Кричевський, В. Луговий, В. Садовничий, Т. Туркот та ін.); неперервної професійної освіти (С. Гончаренко, І. Зязюн, Т. Левченко, І. Мартинюк, А. Поляков, С. Сисоєва, І. Соколова та ін.); професійної підготовки майбутніх дипломатів (С. Баранов, С. Боринець, Л. Губерський, Л. Дутка, Д. Ільницький, С. Мельничук, О. Тарасова, Ю. Ткач, В. Третько, Ю. Якимчук, О. Яковенко та ін.); загальних положень теорії моделювання та принципів моделювання систем (Б. Гершунський, Б. Глинський, К. Гнезділова, О. Дахін, Н. Сас, В. Штофф та ін.).

Ляшенко Р. О., кандидат педагогічних наук, ст. викладач. Шановний Олександр Олександрович, чи розглядали Ви проблему самоактуалізації в контексті професійної підготовки майбутніх дипломатів?

Балануца О. О.: Дякую за запитання. Майбутні дипломати повинні прагнути до самоактуалізації й самореалізації з орієнтацією на професійну діяльність. Самоактуалізаційний компонент у контексті професійної підготовки майбутніх дипломатів забезпечує можливості переходу потенційних здібностей фахівця міжнародної сфери в ті, що реалізуються в процесі професійної діяльності та в період спеціальної підготовки до неї. Він визначає всі інші компоненти професійної спроможності майбутнього дипломата. Під самоактуалізацією майбутнього дипломата розуміємо реалізацію потенційних інтелектуальних і емоційно-ціннісних можливостей молодого людини, її здібностей, а також прагнення до внутрішньої синергії особистості. Поняття «синергія» трактується як взаємодія двох або більше чинників, у результаті якої підсилюється значущість кожного окремого компонента. Таким чином, процес становлення особистості – це синергізм спільно взаємодіючих явищ і процесів на системному рівні. Сформований у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців-міжнародників інтелектуальний та емоційний потенціал передбачає реалістичну, позитивно розвивальну Я-концепцію. Вона забезпечує спрямованість на самоактуалізацію й реалізацію когнітивно-емоційної складової в професійній і соціальній діяльності.

ВИСТУПИЛИ:

Науковий консультант: В. В. Радул, доктор педагогічних наук, професор:

О. О. Балануца розпочав роботу над даною проблемою з 2012 року.

У поданій дисертаційній роботі ним обґрунтовано, що провідна ідея дослідження ґрунтована на положенні про те, що цілісний та динамічний освітній процес професійної підготовки майбутніх дипломатів у закладах вищої

освіти є соціально зумовленим, педагогічно і професійно детермінованим, враховуючим сучасні процеси побудови суспільства знань, розвитку системи неперервної освіти, вітчизняний та зарубіжний досвід підготовки фахівців міжнародної галузі.

Реалізація провідної ідеї та концептуальних засад обґрунтована О. О. Балануцою на фундаментальних філософських ідеях, положеннях, що знайшли вияв у сукупності основних концептів (методологічного, теоретичного, технологічного) та дозволили досягти динамічності й повноти розкриття проблеми.

Здобувачем, наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів пояснюється тим, що вперше: цілісно досліджено проблему професійної підготовки майбутніх дипломатів як інтелектуального ресурсу держави, зокрема: теоретично обґрунтовано науково-теоретичні та концептуальні засади професійної підготовки майбутніх дипломатів.

Метою та результатом підготовки майбутніх дипломатів є відповідна готовність. Готовність майбутніх дипломатів до професійної діяльності ми розглядаємо як інтегральну характеристику особистості, що є сукупністю особистісних і професійних якостей і станів, які визначається сформованістю професійної свідомості, мотивів досягнень у професії, спрямованістю на реалізацію професійного ідеалу у відповідних соціальних умовах, професійною компетентністю та працездатністю.

Автор дисертації на основі аналізу позицій і різних підходів показав, що узагальнена структура моделі фахівця повинна враховувати: цілі діяльності фахівця; функції, до виконання яких він має бути підготовлений; професійно важливі індивідуальні якості; нормативні умови трудової діяльності; уміння й навички прийняття й реалізації рішень; навички роботи з інформацією, що забезпечує успішність діяльності; етапи й установи додаткової освіти дорослих; уявлення про особистий сенс діяльності.

У висновках дисертаційної роботи на основі аналізу наукових досліджень щодо проблеми професійної підготовки майбутніх дипломатів засвідчено, що цей важливий компонент системи вищої професійної освіти України не отримав належного наукового осмислення з боку вітчизняних учених, питання професійної підготовки майбутніх дипломатів як інтелектуального ресурсу держави ще не достатньо опрацьовані в педагогічних розвідках.

На основі проведеного теоретичного аналізу наукових досліджень здійснено системний аналіз ключових понять професійної підготовки майбутніх дипломатів, до яких ми віднесли терміни: «підготовка», «професійна підготовка», «майбутні дипломати», «професійна підготовка майбутніх дипломатів», «готовність майбутніх дипломатів до професійної діяльності», «професійна компетентність майбутніх дипломатів».

Здобувач поняття «готовність майбутніх дипломатів до професійної діяльності» визначає як інтегральну характеристика особистості, що є сукупністю особистісних і професійних якостей і станів, які визначається сформованістю професійної свідомості, мотивів досягнень у професії,

спрямованістю на реалізацію професійного ідеалу у відповідних соціальних умовах, професійною компетентністю та працездатністю.

Проаналізовано методологічні підходи професійної підготовки майбутніх дипломатів.

З'ясовано стан професійної підготовки майбутніх дипломатів у системі неперервної освіти.

Виявлено особливості професійної підготовки майбутніх дипломатів в умовах глобалізаційних процесів.

Розроблено модель професійної підготовки майбутніх дипломатів та запроваджено педагогічні умови її реалізації.

Визначено критерії, показники та рівні готовності майбутніх дипломатів до професійної діяльності (рівень розумового розвитку, ставлення до навчання, прагнення опанувати різні способи пізнання, мобілізація вольових зусиль спрямованих на подолання труднощів у навчанні та досягнення поставленої мети).

Експериментально перевірено ефективність моделі професійної підготовки майбутніх дипломатів.

З огляду на зміст висновків щодо даного дослідження, зазначаю, що вони конкретні, повною мірою відображають виконані завдання дослідження.

Результати дисертаційної роботи висвітлено в 40 наукових праць (з них 31 – одноосібна): 27 відображають основні результати дослідження (з них 17 статей у наукових виданнях, внесених до Переліку наукових фахових видань України, 1 монографія, 9 статей у закордонних наукових виданнях (з них 5 статей в наукових виданнях, що входять до бази Web of Science Core Collection); публікації, які додатково відображають наукові результати докторської дисертації: 1 навчальний посібник, 10 тез у матеріалах науково-практичних конференцій; 2 публікації в інших виданнях.

У процесі виконання дисертаційної роботи О. О. Балануца постійно дотримувався принципів академічної доброчесності.

За час виконання дисертаційного дослідження О. О. Балануца виявив себе як справжній дослідник-організатор, наполегливий у досягненні мети, зрілий науковець.

Він глибоко орієнтується в сучасних педагогічних аспектах готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності.

З огляду на вищезазначене вважаю, що дисертаційне дослідження О. О. Балануци «Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх дипломатів як інтелектуального ресурсу держави» відповідає існуючим нормативним документам, а він заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук, за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Савченко Н. С., доктор педагогічних наук, професор:

Сучасний суспільний розвиток, у тому числі міжнародне життя, відзначається безпрецедентним динамізмом, надзвичайною складністю й багатомірністю. Отож, учасники світової політики дедалі частіше

опиняються перед досі невідомими викликами, які необхідно адекватно оцінити і на які треба дати ефективну відповідь. Зрозуміло, що це вимагає високого професіоналізму дипломатів і всіх, хто працює в галузі міжнародних відносин. Відповідно має підвищуватись і рівень професійної підготовки таких фахівців.

Зміни, що відбуваються у вищій освіті провідних держав світу, вимагають розробки нових інституціональних моделей підготовки кадрів (зокрема, моделей підготовки дипломатів) відповідно до нових реалій, перспектив інституційного, суспільно-політичного й науково-технічного розвитку держав, у тому числі й України. Із використанням найкращого світового досвіду в Україні також має бути побудована і впроваджена нова інституційна модель підготовки дипломатів, зорієнтована на підготовку особистості компетентної та висококваліфікованої, патріотично вихованої та налаштованої на саморозвиток і навчання впродовж усього життя особистості, якій притаманне інноваційне мислення та європейське світобачення.

Актуальність проведеного О. О. Балануцею дисертаційного дослідження не викликає сумніву і зумовлена метою сучасної вищої школи української дипломатії – не тільки підготувати фахівця в певній сфері діяльності або управління. Йдеться про формування дипломата, як особи, здатної до різнобічної ефективної діяльності та самовдосконалення впродовж усього життя, як особи всебічно розвиненої, цивілізованої, високоосвіченої та високоорганізованої. Особистість фахівця в галузі міжнародних відносин повинна вирізняти чіткість цілей і соціально значущих ціннісних орієнтацій, творче ставлення до справи, прагненням до високої продуктивності праці, до безперервного саморозвитку.

До найважливіших чинників формування інтелектуального ресурсу держави відноситься освіта. Саме завдяки освіті особа набуває необхідних цінностей, знань, здібностей. Якість знань окремого індивідуума зумовлює його цінність на сучасному ринку праці. При підготовці дипломатів потрібно розуміти, що ми готуємо специфічні кадри, які мають часом контактувати з дипломатами інших країн, які традиційно належать до елітарних кіл і мають блискучу освіту. Завдання дипломатичної освіти підготувати не тільки належного рівня спеціаліста, але особистість, яка гідно могла не тільки відстоювати інтереси країни, але й представляти її міжнародних стосунках.

Робота має наукову новизну і теоретичну значущість. Цінним є спроба Олександра Олександровича цілісно дослідити проблему професійної підготовки майбутніх дипломатів як інтелектуального ресурсу держави. У роботі теоретично обґрунтовано науково-теоретичні та концептуальні засади професійної підготовки майбутніх дипломатів; розроблено та експериментально перевірено модель професійної підготовки майбутніх дипломатів як єдність взаємообумовлених елементів, охоплених причинно-наслідковими зв'язками та зв'язками координування, складниками якої визначено цільовий (відображає мету професійної підготовки майбутніх дипломатів, визначену відповідно до соціального замовлення на підготовку висококваліфікованих, конкурентоспроможних фахівців у галузі міжнародних відносин, формування професійної еліти, підготовка дипломатів нової

формації), змістовний (охоплює характеристики професійної готовності (сформованість професійної свідомості, мотивів досягнень у професії, спрямованість на реалізацію професійного ідеалу у відповідних соціальних умовах, професійну компетентність та працездатність), теоретико-практичні передумови, принципи професійної підготовки майбутніх дипломатів (науковості та доступності, систематичності й послідовності, зв'язку теорії з практикою, свідомості й активності, ініціативності та самостійності, індивідуалізації та диференціації)), технологічний (презентує педагогічні умови: розвиток професійної ідентичності майбутніх дипломатів, реалізація знаково-контекстного навчання засобами інформаційних технологій, застосування інтерактивних технологій в знаково-контекстному навчанні), оцінний (містить критерії готовності майбутніх дипломатів до професійної діяльності (рівень розумового розвитку, ставлення до навчання, прагнення опанувати різні способи пізнання, мобілізація вольових зусиль для подолання труднощів у навчанні та досягнення поставленої мети) з відповідними показниками рівнів сформованості зазначеної готовності (низький, середній, високий)), результативний (відображає сформованість готовності майбутніх дипломатів до професійної діяльності у відповідності до соціального замовлення); визначено сутність понять «професійна підготовка майбутніх дипломатів», «готовність майбутніх дипломатів до професійної діяльності»; уточнено зміст понять «підготовка», «професійна підготовка», «майбутні дипломати», «професійна компетентність майбутніх дипломатів»; удосконалено форми, методи, засоби та технології професійної підготовки майбутніх дипломатів, спрямовані на підвищення ефективності даного процесу; методика та інструментарій діагностики готовності до професійної діяльності майбутніх дипломатів.

Представлений матеріал відзначається практичною значущістю: фактологічний матеріал, теоретичні та практичні положення й науково обґрунтовані висновки дослідження можуть бути використані для визначення стратегічних орієнтирів у професійній підготовці майбутніх дипломатів. Розроблені теоретичні і методичні матеріали дослідження доцільно використовувати в освітньому процесі ЗВО України, у яких здійснюється професійна підготовка майбутніх фахівців у галузі міжнародних відносин, а також у системі неперервної освіти фахівців дипломатичної служби з метою зростання їхнього професійного потенціалу. Матеріали дослідження можуть бути використані у процесі розробки освітніх стандартів й освітніх програм з професійної підготовки фахівців-міжнародників, для створення та впровадження в освітній процес закладів вищої освіти нових освітніх компонентів навчально-методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх дипломатів; для розширення та оновлення змісту навчальних курсів «Дипломатичний протокол та етикет», «Дипломатична служба та теорія переговорів», «Економічна дипломатія», «Історія дипломатії», «Публічна дипломатія», «Сучасна дипломатична система та особливості організації консульської служби», «Сучасні інформаційні технології» тощо; для розроблення спецкурсів, курсів за вибором студентів, спецсемініарів,

підручників, навчальних посібників; для організації виробничої практики; у проведенні наукових досліджень з означеної проблематики.

Робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до них, загальних висновків, додатків та списку використаних джерел.

Для розв'язання окреслених завдань дисертант широко використав комплекс взаємопов'язаних методів дослідження. Це дало йому можливість отримати наукові результати, що мають важливе теоретичне й практичне значення для педагогічної освіти.

Аналіз рукопису дисертації О. О. Балануци дають змогу дійти висновку про наукову достовірність викладених автором результатів. Безсумнівним є обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, що забезпечується належною джерельною базою, ґрунтовним вивченням і критичним аналізом наукових праць.

Результати дисертаційної роботи висвітлено в 40 наукових праць (з них 31 – одноосібна): 27 відображають основні результати дослідження (з них 17 статей у наукових виданнях, внесених до Переліку наукових фахових видань України, 1 монографія, 9 статей у закордонних наукових виданнях (з них 5 статей в наукових виданнях, що входять до бази Web of Science Core Collection); публікації, які додатково відображають наукові результати докторської дисертації: 1 навчальний посібник, 10 тез у матеріалах науково-практичних конференцій; 2 публікації в інших виданнях.

Особистий внесок автора в працях, опублікованих у співавторстві. У статтях «Публічна дипломатія України в Кувейті: потенціал нестандартних рішень» (внесок автора 60 %) та «Публічна дипломатія в роботі дипустанов: цікаві факти з українського досвіду в Кувейті» (внесок автора 50 %) автором проаналізовано освітні проекти у сфері публічної дипломатії України в Кувейті, висвітлено ефективність альтернативних підходів до реалізації публічної дипломатії України в Кувейті, у статті «Educational dimension of public diplomacy: synergy of international and nation-wide educational projects» (внесок автора 60 %) окреслено виміри та форми освітньої дипломатії, проаналізовано освітні ініціативи Посольства України в Державі Кувейт як інструменту налагодження освітніх контактів й розвитку співробітництва між освітніми установами обох країн, у статті «Theory and Practice of Organization of Independent Cognitive Activity of Future Teachers by Means of Information and Communication Technology in Quarantine Conditions in Ukraine» (внесок автора 40 %) проаналізовано та інтерпретовано результати емпіричного дослідження організації самостійної пізнавальної діяльності фахівців в умовах карантину; у статтях, розміщених у міжнародних наукометричних базах, а саме: «The main aspects of professional training of students in a pandemic» (внесок автора 35 %) (Web of Science) досліджено питання професійно-практичної підготовки та виховання конкурентоспроможного фахівця під час навчання у закладах вищої освіти, «The main aspects of distance education for students in times of epidemic restrictions» (внесок автора 37 %) (Web of Science) розкрито особливості впровадження основних засобів дистанційної освіти в період пандемічних обмежень, «Socio-Economic Aspects of the Impact of Military Actions on the Labor

Force» (внесок автора 35 %) (Web of Science) охарактеризовано основні чинники, що впливають на використання робочої сили в Україні до початку військової агресії, «The use of distance technologies in Rural Education in the context of the development of a system for assessing the quality of teaching» (внесок автора 35 %) (Web of Science) розкрито проблеми сучасного освітнього процесу, показано визначальну роль спілкування в конкретній моделі дистанційного навчання, «The Role of Communication and Dialogue During Studies in Higher Education» (внесок автора 40 %) (Web of Science) висвітлено сутність соціальної та комунікативної компетентності як психолого-педагогічного явища, охарактеризовано комунікаційні моделі, що відображають соціальну природу спілкування.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес п'яти закладів вищої освіти України: Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка (довідка № 515 від 15.02.2022 р.), Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (довідка № 01-10/245 від 27.04.2022 р.), Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (довідка №01-23/56 від 27.04.2022 р.), Західноукраїнського національного університету (довідка № 126-31/670 від 28.04.2022 р.), Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (довідка № 06.05-01-460 від 11.05.2022 р.).

Робота написана в науковому стилі, її зміст викладено в чіткій логічній послідовності за представленим планом та відповідно до теми. Здобувачем доведено реалізацію поставленої мети.

Зміст реферату є ідентичним до змісту дисертації. Реферат достатньою мірою висвітлює основні наукові і практичні положення дисертаційної роботи.

Водночас, дисертація О. О. Балануци не позбавлена дискусійних аспектів, суперечностей і недоліків. Уважаю за необхідне висловити з цього приводу наступні зауваження і побажання:

1. Враховуючи, що у роботі представлений широкий аналіз закордонного досвіду щодо змісту професійної підготовки майбутніх дипломатів, дисертація виграє, якщо у теоретичній основі дослідження, окрім положень вітчизняної науки, будуть представлені положення і закордонного досвіду.

2. У змісті § 2.1. «Професійна підготовка дипломатів в умовах глобалізації суспільства» іде мова про роль дипломатії та загальні вимоги до професії дипломата в умовах глобалізації суспільства, але по суті не розкривається питання саме професійної підготовки.

3. На мою думку, насичення змісту роботи фактологічним матеріалом у вигляді аналізу існуючих навчальних планів, змісті дисциплін, освітньо-професійних програм підготовки майбутніх дипломатів було б дуже доречним.

4. Представлена модель професійної підготовки майбутнього дипломата (с. 310), яка графічно повинна відображати функціональні особливості структурних елементів окресленого процесу, на мій погляд, повинна відображати і інші складові цієї підготовки та бути прив'язана до моделі фахівця (за представленою структурою якостей (с. 279) і моделі діяльності, шляхи впровадження визначених педагогічних умов та в основі мати наукові

підходи (компетентнісний, системний тощо), обґрунтовані у теоретичній частині дисертації.

5. Робота має велику кількість таблиць, графіків, схем у змісті, які можна перенести у додатки.

Проте, висловлені міркування і зауваження не знижують загальної позитивної оцінки виконаної роботи. Дисертація є завершеним, самостійно виконаним дослідженням. Дисертаційне дослідження Балануци Олександра Олександровича на тему: «Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх дипломатів як інтелектуального ресурсу держави», що подано на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти, може бути рекомендована до розгляду в спеціалізованій вченій раді.

Окольніча Т. В., доктор педагогічних наук, професор:

Актуальність роботи не викликає сумнівів, адже сучасний суспільний розвиток, у тому числі міжнародне життя, відзначається надзвичайною складністю й багатомірністю. Учасники світової політики дедалі частіше опиняються перед досі невідомими викликами, які необхідно адекватно оцінити і на які треба дати ефективну відповідь. Зрозуміло, що це вимагає високого професіоналізму дипломатів і всіх, хто працює в галузі міжнародних відносин. Відповідно має підвищуватись і рівень професійної підготовки таких фахівців.

Аналіз тесту дисертації, а також праць здобувача, опублікованих за темою дослідження засвідчує, що основні концептуальні положення дослідження викладено змістовно й послідовно, з дотриманням чинних вимог щодо їх обґрунтування. Коректно визначено об'єкт і предмет дослідження, логічно узгоджено його мету і завдання, застосовано адекватні методи дослідження, що у своїй сукупності дозволило автору системно дослідити визначену проблему. Дисертаційна робота характеризується єдністю змісту, який відповідає поставленій меті. Текст дисертації оформлено згідно чинних вимог МОН України.

Ознайомлення з текстом дисертації дає всі підстави розглядати її як цілісне й завершене дослідження, яке має яскраво виражену наукову новизну, теоретичне і практичне значення. Наукова новизна полягають у тому, що вперше цілісно досліджено проблему професійної підготовки майбутніх дипломатів як інтелектуального ресурсу держави, зокрема: теоретично обґрунтовано науково-теоретичні та концептуальні засади професійної підготовки майбутніх дипломатів; розроблено та експериментально перевірено модель професійної підготовки майбутніх дипломатів як єдність взаємообумовлених елементів, охоплених причинно-наслідковими зв'язками та зв'язками координування, складниками якої визначено цільовий, змістовний, технологічний, оцінний, результативний; визначено сутність понять «професійна підготовка майбутніх дипломатів», «готовність майбутніх дипломатів до професійної діяльності».

Практичне значення роботи полягає в тому, що фактологічний матеріал, теоретичні та практичні положення й науково обґрунтовані висновки

дослідження можуть бути використані для визначення стратегічних орієнтирів у професійній підготовці майбутніх дипломатів.

Дисертація представляє науковий інтерес. Автор дослідження активно долучався до пошуку фактичного матеріалу, який включає праці загальнонаукового та вузькоспеціального характеру.

Реалізація провідної ідеї та концептуальних засад дисертації ґрунтована на фундаментальних філософських ідеях, положеннях, що знайшли вияв у сукупності основних концептів (методологічного, теоретичного, технологічного) та дозволили досягти динамічності й повноти розкриття проблеми. Сукупність схарактеризованих у роботі наукових підходів та принципів забезпечує цілісність, ефективність та комплексність дослідження професійної підготовки майбутніх дипломатів як інтелектуального ресурсу держави.

Результати проведеного дослідження переконливо свідчать про повноту розв'язання поставлених завдань наукової роботи.

Аналізуючи повноту викладення результатів дослідження в опублікованих працях Балануци О. О. констатую:

– кількість публікацій здобувача за темою дисертації у наукових фахових виданнях України, зарубіжних періодичних виданнях, наукових періодичних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection, Scopus, відповідає «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого Постановою кабінету міністрів № 1197 від 17 листопада 2021 р.;

– у висновках до кожного розділу роботи наведений перелік праць дисертанта, які відображають основний зміст розділу.

Чітко виокремлено особистий внесок автора в працях, опублікованих у співавторстві.

Таким чином, представлення результатів наукової роботи Балануци О. О., кількість та обсяг публікацій, їх повнота щодо розкриття змісту дисертації відповідає вимогам щодо дисертаційних праць, поданих на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук.

Апробація результатів дослідження на 10 науково-практичних конференціях переконує, що матеріали дослідження мають теоретичну значущість та практичну цінність.

Дисертація є результатом власних досліджень та самостійною працею дисертанта. Усі наукові результати, викладені в роботі, отримані автором особисто. У дослідженні використання наукових текстів, ідей, розробок, наукових результатів і матеріалів інших авторів супроводжується посиланням на джерело опублікування.

Відзначаючи високий рівень дисертаційної роботи, практичне значення отриманих результатів проведеного дослідження, вважаю за необхідне висловити деякі дискусійні положення та побажання:

1. На мій погляд, у науковій новизні можна вказати, що у дисертації експериментально перевірено модель професійної підготовки майбутніх дипломатів.

2. Робота набула б більшої досконалості, якби здобувач у підрозділі 1.4. не тільки констатував досягнення у розвитку неперервної професійної підготовки дипломатів в Україні та за кордоном, а й більш ретельно підійшов до порівняння неперервної професійної підготовки дипломатів зарубіжних країн та України.

3. Робота тільки виграла б, якби здобувач більш детально подав аналіз навчальних планів та програм ЗВО з фахової підготовки дипломатів.

4. У 4 розділі роботі доцільно було б визначити специфіку розвитку самовдосконалення майбутніх дипломатів засобами інформаційних технологій на різних освітніх рівнях – бакалавр, магістр.

Отже, дисертація Балануци О. О. «Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх дипломатів як інтелектуального ресурсу держави» є завершеним, цілісним і самостійним дослідженням, яке містить наукові положення та нові науково обґрунтовані результати, одержані здобувачем особисто, які мають практичну та теоретичну цінність та відповідає вимогам до такого роду дисертацій і може бути рекомендованим до розгляду у спеціалізованій вченій раді.

Філоненко О. В., доктор педагогічних наук, професор:

Вивчення тексту дисертації Балануци О. О. засвідчує, що її автор звернувся до актуальної проблеми дослідження, переконливо довів потребу вдосконалення процесу професійної підготовки майбутніх дипломатів як інтелектуального ресурсу держави.

Дисертація є самостійною науковою працею, в якій висвітлені власні ідеї і розробки, що дозволили вирішити поставлені завдання. Дисертаційна робота О. О. Балануци містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати у сукупності розв'язують актуальну наукову проблему.

Робота характеризується логічно виваженою структурою, що охоплює окреслене коло дослідницьких завдань і відображає досягнення поставленої мети.

Важливо відзначити, що дисертація підготовлена відповідно до науково-дослідної теми кафедри педагогіки та менеджменту освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (нині кафедра педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка) «Соціально-професійне становлення особистості» (реєстраційний № 0116U003481).

Автором здійснено теоретичний аналіз розробленості наукової проблеми та понятійно-термінологічного апарату дослідження. Охарактеризовано методологічні підходи професійної підготовки майбутніх дипломатів. З'ясовано стан професійної підготовки майбутніх дипломатів у системі неперервної освіти. Виявлено особливості професійної підготовки майбутніх дипломатів в умовах глобалізаційних процесів (цілеспрямоване застосування загальнопедагогічних та специфічних принципів, інтерактивних технологій у процесі професійної підготовки, інтеграція спеціальної фахової та гуманітарної підготовки; оптимізація професійно-адаптаційних процесів під час навчання в

зкладах вищої освіти). Розроблено та експериментально перевірено модель професійної підготовки майбутніх дипломатів як єдність взаємообумовлених елементів, охоплених причинно-наслідковими зв'язками та зв'язками координування, складниками якої визначено цільовий, змістовний, теоретико-практичні передумови, принципи професійної підготовки майбутніх дипломатів, технологічний, оцінний, результативний блоки. Здійснено науково-методичну рефлексію результатів дослідно-експериментальної роботи.

Робота має наукову новизну і теоретичну значущість. Обґрунтовані в ній положення, узагальнення і висновки надзвичайно важливі для визначення стратегічних орієнтирів розвитку сучасної професійної підготовки майбутніх дипломатів.

Не викликає сумнівів і практичне значення одержаних результатів. Розроблені теоретичні і методичні матеріали дослідження доцільно використовувати в освітньому процесі ЗВО України, у яких здійснюється професійна підготовка майбутніх фахівців у галузі міжнародних відносин, а також у системі неперервної освіти фахівців дипломатичної служби з метою зростання їхнього професійного потенціалу. Матеріали дослідження можуть бути використані в процесі розробки освітніх стандартів й освітніх програм із професійної підготовки фахівців-міжнародників, для створення та впровадження в освітній процес закладів вищої освіти нових освітніх компонентів навчально-методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх дипломатів; для розширення та оновлення змісту навчальних курсів «Дипломатичний протокол та етикет», «Дипломатична служба та теорія переговорів», «Економічна дипломатія», «Історія дипломатії», «Публічна дипломатія», «Сучасна дипломатична система та особливості організації консульської служби», «Сучасні інформаційні технології» тощо; для розроблення спецкурсів, курсів за вибором студентів, спецсемінарів, підручників, навчальних посібників; для організації виробничої практики; у проведенні наукових досліджень з означеної проблематики.

Вагомими, що відповідають сучасним вимогам, є впровадження та апробація результатів дисертаційного дослідження. Результати дослідження достатньо широко обґрунтовано і впроваджено в освітянську практику різних регіонів України; результати роботи пройшли належну апробацію на конференціях різного рівня.

Результати дисертаційної роботи висвітлено в 40 наукових праць (з них 31 – одноосібна): 27 відображають основні результати дослідження (з них 17 статей у наукових виданнях, внесених до Переліку наукових фахових видань України, 1 монографія, 9 статей у закордонних наукових виданнях (з них 5 статей в наукових виданнях, що входять до бази Web of Science Core Collection); публікації, які додатково відображають наукові результати докторської дисертації: 1 навчальний посібник, 10 тез у матеріалах науково-практичних конференцій; 2 публікації в інших виданнях.

У дисертації зазначено особистий внесок автора в працях, опублікованих у співавторстві.

Отже, дисертація, кількість та обсяг публікацій, їх повнота розкриття змісту дисертації відповідає п. 7 та 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук» (постанова Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197).

Аналіз рукопису дисертації та реферату О. О. Балануци дають змогу дійти висновку про наукову достовірність викладених автором результатів. Зміст реферату є ідентичним до змісту дисертації. Реферат достатньою мірою висвітлює основні наукові і практичні положення дисертаційної роботи.

Дотриманні в роботі принципи академічної доброчесності. Використані в дисертації ідеї інших авторів мають відповідні посилання і використані для підкріплення результатів здобувача.

Виходячи із зазначеного, є підстави вважати дисертаційну роботу Балануци О. О. дослідженням, що має теоретичну і практичну значущість та свідчить про вміння автора виявляти й ґрунтовно досліджувати актуальні проблеми професійної підготовки майбутніх дипломатів у системі вищої освіти. Водночас робота Балануци О. О. не позбавлена деяких неточностей, а також містить положення, які спонукають до дискусії. До них можна віднести такі:

1. Аналізуючи методологічні підходи до дослідження проблеми підготовки майбутніх дипломатів (п. 1.3) бажано вказати, які принципи відповідають визначеним науковим підходам.

2. У п. 1.4. «Становлення та розвиток неперервної професійної підготовки дипломатів в Україні та за кордоном» варто було б показати чи були недоліки, проблеми в організаційних трансформаціях професійної підготовки дипломатів.

3. Бажано було б більш широко представити зміст всіх зазначених діагностичних методик і продемонструвати, які саме показники зазначених критеріїв були визначені за їхньою допомогою.

Висловлені зауваження і побажання не знижують теоретичної і практичної цінності виконаного дослідження.

Дисертація Балануци Олександра Олександровича на тему: «Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх дипломатів як інтелектуального ресурсу держави», подана на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти є самостійним завершеним дослідженням, що має як теоретичне, так і практичне значення та відповідає чинним вимогам і може бути рекомендована до розгляду у спеціалізованій вченій раді.

В ОБГОВОРЕННІ ВЗЯЛИ УЧАСТЬ:

Рацул О. А., доктор педагогічних наук, професор зазначив, що в дисертації чітко сформульовано понятійний апарат дослідження. Відповідно до об'єкта і предмета визначено мету, у логічному взаємозв'язку з ними висунуті завдання, які надалі підтверджені результатами дисертаційного дослідження.

У роботі рельєфно представлено ступінь і основні напрями наукової розробки досліджуваної проблеми. Дисертація містить вступ, п'ять розділів, висновки до кожного розділу, загальні висновки, список використаних джерел, додатки. Реалізація авторського наукового пошуку відображена і в науковій новизні, яка є і беззаперечною, і очевидною.

Концепція дослідження передбачає наукове осмислення розвитку процесу професійної підготовки майбутніх дипломатів як інтелектуального ресурсу держави як цілісної і динамічної системи, що має соціально-зумовлений характер і залежить від теоретичних, методичних, організаційних та практичних детермінант. Такий підхід дав змогу показати взаємозумовленість та взаємозв'язок у системі професійної підготовки майбутніх дипломатів (спроєкувати зміст, форми, методи, засоби і технології) у системі професійної освіти, у її теоретичному наповненні, організаційних трансформаціях та практичній реалізації.

Автор переконливо доводить, що професійна підготовка майбутніх дипломатів буде успішною, якщо: цілеспрямовано застосовувати загальнопедагогічні та специфічні принципи, інтерактивні технології у процесі професійної підготовки, інтеграцію спеціальної фахової та гуманітарної підготовки, оптимізацію професійно-адаптаційних процесів під час навчання в закладах вищої освіти.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що фактологічний матеріал, теоретичні та практичні положення й науково обґрунтовані висновки дослідження можуть бути використані для визначення стратегічних орієнтирів у професійній підготовці майбутніх дипломатів.

Отримані в процесі дослідження результати дали дисертанту підстави для формулювання аргументованих висновків.

Рацул О. А. підтримав рецензентів і зазначив, що дисертаційна робота Балануци О. О. є оригінальним, самостійним, завершеним дослідженням, яке має наукову цінність та практичну значущість і може бути рекомендована до розгляду у спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Стратан-Артишкова Т. Б., доктор педагогічних наук, професор зазначила, що дисертаційне дослідження Балануци О. О. «Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх дипломатів як інтелектуального ресурсу держави» є самостійним завершеним дослідженням актуальної проблеми.

Робота має наукову новизну, практичну значущість, містить науково значущі висновки.

У дисертації вперше цілісно досліджено проблему професійної підготовки майбутніх дипломатів як інтелектуального ресурсу держави, зокрема: теоретично обґрунтовано науково-теоретичні та концептуальні засади професійної підготовки майбутніх дипломатів; розроблено та експериментально перевірено модель професійної підготовки майбутніх дипломатів як єдність взаємообумовлених елементів, охоплених причинно-наслідковими зв'язками та зв'язками координування, складниками якої визначено цільовий, змістовний, технологічний, оцінний, результативний; визначено сутність понять «професійна підготовка майбутніх дипломатів», «готовність майбутніх дипломатів до професійної діяльності»; уточнено зміст понять «підготовка», «професійна підготовка», «майбутні дипломати», «професійна компетентність майбутніх дипломатів»; удосконалено форми,

методи, засоби та технології професійної підготовки майбутніх дипломатів, спрямовані на підвищення ефективності даного процесу; методику та інструментарій діагностики готовності до професійної діяльності майбутніх дипломатів;

Результати дослідження розширяють і збагатять традиційні підходи до організації процесу підготовки майбутніх дипломатів у закладах вищої освіти.

Високо оцінюючи результати дослідження, Стратан-Артишкова Т. Б. підтримала думку, що дисертація, яку подано на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук може бути рекомендована до розгляду в спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Доктор педагогічних наук, професор Довга Т. Я. вказала, що у роботі чітко сформульовано позиції, що обумовили вибір теми. Дисертація відзначається логікою побудови наукового апарату: чітко сформульована мета, завдання дослідження, об'єкт, предмет, наукова новизна роботи тощо.

Професійна підготовка майбутніх дипломатів у дослідженні розглядається як складне, багатовекторне та багатоаспектне явище. Дослідження базоване на розумінні професійної підготовки майбутніх дипломатів як орієнтиру професійного та особистісного зростання майбутнього фахівця, що забезпечує його професійний розвиток, набуття практичного досвіду майбутньої діяльності, навичок, здатності до самовдосконалення.

Автор переконливо доводить, що система професійної підготовки майбутніх дипломатів має забезпечити багатоаспектну готовність майбутнього фахівця до професійної діяльності.

Схвалення заслуговує вирішення в роботі низки дослідницьких завдань, а саме: ґрунтовно охарактеризовано поняттєво-термінологічне поле дослідження, визначено зміст базових понять, проаналізовано методологічні підходи професійної підготовки майбутніх дипломатів, з'ясовано стан професійної підготовки майбутніх дипломатів у системі неперервної освіти, виявлено особливості професійної підготовки майбутніх дипломатів в умовах глобалізаційних процесів, розроблено та експериментально перевірено модель професійної підготовки майбутніх дипломатів як єдність взаємообумовлених елементів, охоплених причинно-наслідковими зв'язками та зв'язками координування, складниками якої визначено цільовий, змістовний, технологічний, оцінний, результативний блоки, здійснено науково-методичну рефлексію результатів дослідно-експериментальної роботи.

Результати проведеного дослідження дають підставу вважати, що визначені завдання реалізовано, мету досягнуто.

Довга Т. Я. підтримала рецензентів і зазначила, що дисертаційне дослідження слід оцінити позитивно та рекомендувати його до розгляду у спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Доктор педагогічних наук, професор Плющ В. М. дала позитивну оцінку дисертаційному дослідженню в цілому. Зазначила, що Балануца О. О. комплексно й всебічно висвітлив наукову проблему, яка до цього часу не була

предметом спеціального вивчення. У дисертації обґрунтовано теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх дипломатів; розроблено й експериментально перевірено ефективність моделі підготовки майбутніх дипломатів як інтелектуального ресурсу держави.

Провідна ідея дослідження ґрунтована на положенні про те, що цілісний та динамічний освітній процес професійної підготовки майбутніх дипломатів у закладах вищої освіти є соціально зумовленим, педагогічно і професійно детермінованим, враховуючим сучасні процеси побудови суспільства знань, розвитку системи неперервної освіти, вітчизняний та зарубіжний досвід підготовки фахівців міжнародної галузі.

Відповідно до провідної ідеї та основних положень концепції дослідження сформульовано загальну гіпотезу, суть якої полягає в тому, що професійна підготовка майбутніх дипломатів буде результативною за умови обґрунтування, розроблення й упровадження теоретичних, організаційних та практичних засад модернізації цієї підготовки у закладах вищої освіти. Положення загальної гіпотези конкретизовано в часткових гіпотезах, відповідно до яких рівень готовності майбутніх дипломатів до професійної діяльності зростатиме, якщо: обґрунтувати концепцію професійної підготовки майбутніх дипломатів як інтелектуального ресурсу держави; розробити та експериментально перевірити модель професійної підготовки майбутніх дипломатів як інтелектуального ресурсу держави, складниками якої визначено цільовий, змістовний, технологічний, оцінний, результативний блоки; апровадити педагогічні умови реалізації моделі професійної підготовки майбутніх дипломатів як інтелектуального ресурсу держави (розвиток професійної ідентичності майбутніх дипломатів, реалізація знаково-контекстного навчання засобами інформаційних технологій, застосування інтерактивних технологій в знаково-контекстному навчанні).

У висновках викладено найбільш важливі результати дисертації та можливі напрями продовження дослідження за тематикою дисертації.

Робота відзначається творчим пошуком, аргументованістю положень, доказовістю, новими підходами в оцінці подій і феноменів.

Плющ В. М. дійшла висновку, що дисертаційну роботу Балануци О. О. «Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх дипломатів як інтелектуального ресурсу держави» слід вважати завершеним, самостійно виконаним дослідженням і таким, що може бути рекомендованим до розгляду в спеціалізованій вченій раді на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Доктор педагогічних наук, доцент Котелянець Ю. С. наголосила на актуальності та значущості порушеної проблеми, на недостатній розробці й науковому обґрунтуванні цієї проблеми в педагогічній теорії і практиці, на науковій новизні дослідження. Підготовка політичної еліти, здатної діяти заради національних інтересів, а не виключно заради власних амбіцій і вигод, є надскладним завданням, що постає перед сучасною українською освітянською спільнотою. Це залежить, зокрема, від спроможності національної системи

освіти виховати майбутніх дипломатів у дусі ідей демократії, толерантності, взаєморозуміння та співпраці.

Дисертант виявив обізнаність та самостійність у постановці проблеми та пошуках шляхів її вирішення. Наукова новизна, теоретична і практична значущість наукового дослідження засвідчують високий рівень і ґрунтовність проведеної роботи.

В основу дослідження покладено теорію знаково-контекстного навчання. Автор переконливо доводить перевагу такого навчання, яка полягає в тому, що майбутні дипломати займають активну позицію у процесі навчання, самостійно визначають мету та шляхи її досягнення, поступово рухаючись від навчально-пізнавальної діяльності до професійної. Ґрунтуючись на теорії контекстно-знакового навчання здобувачу вдалося наблизити професійну підготовку майбутніх дипломатів до реальних потреб ринку праці у висококваліфікованих, конкурентоспроможних фахівцях дипломатичного сектору.

Важливим підтвердженням вагомості дисертаційного дослідження є впровадження його результатів в освітній процес Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, Західноукраїнського національного університету, Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка, Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

У цілому дисертаційне дослідження слід оцінити позитивно та рекомендувати до розгляду в спеціалізованій вченій раді на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Доктор педагогічних наук, доцент Філоненко О. В.: підсумовуючи обговорення дисертаційного дослідження Балануци О. О. зазначила, що поступила пропозиція:

1. Рекомендувати дисертаційне дослідження Балануци Олександра Олександровича «Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх дипломатів як інтелектуального ресурсу держави» до розгляду у спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

2. Затвердити розгорнутий висновок кафедри педагогіки та спеціальної освіти щодо докторської дисертації Балануци О. О. (додається).

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Балануци Олександра Олександровича «Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх дипломатів як інтелектуального ресурсу держави»

Дисертація Балануци О. О. є самостійною, оригінальною, завершеною, науковою працею, у якій обґрунтуванні теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх дипломатів; розроблено й експериментально перевірено ефективність моделі підготовки майбутніх дипломатів як інтелектуального ресурсу держави.

Актуальність дослідження. Сучасний суспільний розвиток, у тому числі міжнародне життя, відзначається безпрецедентним динамізмом, надзвичайною складністю й багатовимірністю. Отож, учасники світової політики дедалі частіше опиняються перед досі невідомими викликами, які необхідно адекватно оцінити і на які треба дати ефективну відповідь. Зрозуміло, що це вимагає високого професіоналізму дипломатів і всіх, хто працює в галузі міжнародних відносин. Відповідно має підвищуватись і рівень професійної підготовки таких фахівців.

Зміни, що відбуваються у вищій освіті провідних держав світу, вимагають розробки нових інституціональних моделей підготовки кадрів (зокрема, моделей підготовки дипломатів) відповідно до нових реалій, перспектив інституційного, суспільно-політичного й науково-технічного розвитку держав, у тому числі й України. Із використанням найкращого світового досвіду в Україні також має бути побудована і впроваджена нова інституційна модель професійної підготовки дипломатів, зорієнтована на підготовку особистості компетентної, патріотично вихованої та високоорганізованої, налаштованої на саморозвиток та самовдосконалення впродовж усього життя, особистості, якій притаманне інноваційне мислення, прагнення до високої продуктивності праці та європейське світобачення.

Нове міжнародне середовище і відмінні від попередніх умови національного розвитку поставили перед Україною завдання підготовки дипломатичних кадрів, котрі в інтелектуальному, соціокультурному і професійному відношенні відповідали б реаліям сучасного світу. Зрощення нової формації політиків, дипломатів – завдання сучасної української системи освіти, від виконання якого залежить не просто благополуччя тих, хто отримує якісну освіту, але й уся подальша доля нашої держави і суспільства, їх культурно-цивілізаційний, історично-формаційний вибір.

При підготовці дипломатів потрібно розуміти, що ми готуємо специфічні кадри, які мають часом контактувати з дипломатами інших країн, які традиційно належать до елітарних кіл і мають блискучу освіту. Завдання дипломатичної освіти підготувати не тільки належного рівня фахівця, але й особистість, яка б гідно відстоювала інтереси країни та представляла її на міжнародній арені.

Концептуальні засади підготовки майбутніх дипломатів визначені у Концепції гуманітарного розвитку України на період до 2021 року (2012),

Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013), Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки (2022), Законі України «Про вищу освіту» (2014), Законі України «Про дипломатичну службу» (2018) та відповідних нормативно-правових актах й положення, що регламентують їхню діяльність.

Питанням формування інтелектуальної еліти та університетської освіти присвячені праці М. Кулініча, Р. Палагусинця, О. Проскури, І. Регейло, Р. Серьожнікової, Р. Цокур та ін.

Окремі аспекти професійної підготовки майбутніх дипломатів в Україні та зарубіжжі стали предметом дослідження вітчизняних науковців (Н. Бідюк, В. Вишпольська, А. Зленко, К. Істоміна, М. Клепар, Н. Ластовець, Г. Матвеев, Л. Отрощенко, О. Тарасова, О. Тищенко-Тишковець, В. Третько та ін.); теоретичні, методичні, організаційні та практичні засади модернізації цієї підготовки у закладах вищої освіти (Л. Богуш, О. Григор, Б. Гуменюк, К. Долгош, П. Клімкін, С. Корсунський, В. Копійка, М. Мальський, Ю. Мороз, О. Опанасюк, О. Пушкін, Ю. Палеев, Н. Тимошенко, Т. Чебикін, В. Ціватий та ін.).

Матеріали указаних вище наукових розвідок значно розширили сферу досліджуваної проблеми та мають вагомий педагогічний потенціал для багатовекторного вивчення процесу професійної підготовки майбутніх дипломатів. Однак, незважаючи на розроблену наукову базу і практичне втілення результатів досліджень вчених, слід відзначити недостатню розробленість теоретичних і методичних засад підготовки високопрофесійних дипломатичних кадрів та виховання інтелектуальної еліти країни.

Предметне дослідження означеної проблеми має вагоме теоретичне й практичне значення для вітчизняної педагогічної науки, реформування національної системи вищої освіти та забезпечення кваліфікованими професійно компетентними кадрами державних установ, приватних підприємств, різного роду суспільних інституцій, що є учасниками міжнародних відносин України.

Актуальність та доцільність дослідження теорії і практики професійної підготовки майбутніх дипломатів зумовлена також наявністю певних суперечностей між:

- курсом держави на інтеграцію до Європейського простору вищої освіти, підтвердженого чинною нормативно-законодавчою базою України, та традиційними підходами закладів вищої освіти, які недостатньо ураховують сучасні вимоги до організації та забезпечення якості освітнього процесу професійної підготовки майбутніх дипломатів;

- потребою на ринку праці дипломатів, здатних до успішної професійної діяльності й самоосвіти, та недостатнім науковим осмисленням й напрацюванням концептуальних засад модернізації професійної підготовки майбутніх дипломатів;

- потребою цілеспрямованого формування готовності майбутніх дипломатів до професійної діяльності та недостатньою теоретичною і

практичною розробленістю змісту, форм, методів, засобів та технологій професійної підготовки майбутніх дипломатів;

– декларуванням та заповненням освітнього простору новими педагогічними технологіями, зокрема інформаційно-комунікаційними технологіями та недостатнім використанням їх у процесі підготовки майбутніх дипломатів.

Актуальність, недостатня обґрунтованість теоретичних і практичних аспектів розв'язання окресленої проблеми, необхідність усунення визначених суперечностей зумовили вибір теми дисертації – «Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх дипломатів як інтелектуального ресурсу держави».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до науково-дослідної теми кафедри педагогіки та менеджменту освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (нині кафедра педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка) «Соціально-професійне становлення особистості» (реєстраційний № 0116U003481). Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (протокол № 5 від 26.12.2012 р.) та уточнено вченою радою Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (протокол № 6 від 28.12.2020 р.).

Особистий внесок здобувача в отриманні наукових результатів та вирішенні конкретного наукового завдання. Дисертація є самостійною науковою працею, в якій висвітлені власні ідеї і розробки, що дозволили вирішити поставлені завдання. Робота містить теоретичні та методичні положення і висновки, сформульовані дисертантом особисто. У дисертації дотриманні принципи академічної доброчесності. Використані в дисертації ідеї інших авторів мають відповідні посилання і використані для підкріплення результатів здобувача.

Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів та запропонованих автором рішень, висновків, рекомендацій підтверджена теоретико-методологічною обґрунтованістю його основних положень; застосуванням методів, адекватних до предмета, мети та завдань дисертації; зіставленням отриманих даних із результатами інших досліджень. Достовірність підтверджується результатами апробації на численних конференціях.

Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів полягають у тому, що:

– *вперше* цілісно досліджено проблему професійної підготовки майбутніх дипломатів як інтелектуального ресурсу держави, зокрема: теоретично обґрунтовано науково-теоретичні та концептуальні засади професійної підготовки майбутніх дипломатів; розроблено модель професійної підготовки майбутніх дипломатів як єдність взаємообумовлених елементів, охоплених причинно-наслідковими зв'язками та зв'язками координування, складниками

якої визначено цільовий, змістовний, технологічний, оцінний, результативний блоки та запроваджено педагогічні умови її реалізації (розвиток професійної ідентичності майбутніх дипломатів, реалізація знаково-контекстного навчання засобами інформаційних технологій, застосування інтерактивних технологій в знаково-контекстному навчанні); виокремлено та охарактеризовано критерії (рівень розумового розвитку, ставлення до навчання, прагнення опанувати різні способи пізнання, мобілізація вольових зусиль для подолання труднощів у навчанні та досягнення поставлених цілей), показники та рівні готовності майбутніх дипломатів до професійної діяльності (низький, середній, високий); визначено сутність понять «професійна підготовка майбутніх дипломатів», «готовність майбутніх дипломатів до професійної діяльності»;

– *уточнено* зміст понять «підготовка», «професійна підготовка», «майбутні дипломати», «професійна компетентність майбутніх дипломатів»;

– *удосконалено* форми, методи, засоби та технології професійної підготовки майбутніх дипломатів, спрямовані на підвищення ефективності даного процесу; методичку та інструментарій діагностики готовності до професійної діяльності майбутніх дипломатів;

– *подальшого розвитку* набули методологічні підходи і принципи професійної підготовки майбутніх дипломатів; характеристика вітчизняного і зарубіжного досвіду професійної підготовки майбутніх дипломатів у закладах вищої освіти.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що фактологічний матеріал, теоретичні та практичні положення й науково обґрунтовані висновки дослідження можуть бути використані для визначення стратегічних орієнтирів у професійній підготовці майбутніх дипломатів.

Розроблені теоретичні і методичні матеріали дослідження доцільно використовувати в освітньому процесі ЗВО України, у яких здійснюється професійна підготовка майбутніх фахівців у галузі міжнародних відносин, а також у системі неперервної освіти фахівців дипломатичної служби з метою зростання їхнього професійного потенціалу. Матеріали дослідження можуть бути використані в процесі розробки освітніх стандартів й освітніх програм із професійної підготовки фахівців-міжнародників, для створення та впровадження в освітній процес закладів вищої освіти нових освітніх компонентів навчально-методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх дипломатів; для розширення та оновлення змісту навчальних курсів «Дипломатичний протокол та етикет», «Дипломатична служба та теорія переговорів», «Економічна дипломатія», «Історія дипломатії», «Публічна дипломатія», «Сучасна дипломатична система та особливості організації консульської служби», «Сучасні інформаційні технології» тощо; для розроблення спецкурсів, курсів за вибором студентів, спецсемінарів, підручників, навчальних посібників; для організації виробничої практики; у проведенні наукових досліджень з означеної проблематики.

Результати дисертаційної роботи *впроваджено* в освітній процес Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка (довідка № 515 від 15.02.2022 р.), Центральноукраїнського державного педагогічного

університету імені Володимира Винниченка (довідка № 01-10/245 від 27.04.2022 р.), Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (довідка №01-23/56 від 27.04.2022 р.), Західноукраїнського національного університету (довідка № 126-31/670 від 28.04.2022 р.), Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (довідка № 06.05-01-460 від 11.05.2022 р.).

Особистий внесок автора в працях, опублікованих у співавторстві. У статтях «Публічна дипломатія України в Кувейті: потенціал нестандартних рішень» (внесок автора 60 %) та «Публічна дипломатія в роботі дипустанов: цікаві факти з українського досвіду в Кувейті» (внесок автора 50 %) автором проаналізовано освітні проекти у сфері публічної дипломатії України в Кувейті, висвітлено ефективність альтернативних підходів до реалізації публічної дипломатії України в Кувейті, у статті «Educational dimension of public diplomacy: synergy of international and nation-wide educational projects» (внесок автора 60 %) окреслено виміри та форми освітньої дипломатії, проаналізовано освітні ініціативи Посольства України в Державі Кувейт як інструменту налагодження освітніх контактів й розвитку співробітництва між освітніми установами обох країн, у статті «Theory and Practice of Organization of Independent Cognitive Activity of Future Teachers by Means of Information and Communication Technology in Quarantine Conditions in Ukraine» (внесок автора 40 %) проаналізовано та інтерпретовано результати емпіричного дослідження організації самостійної пізнавальної діяльності фахівців в умовах карантину; у статтях, розміщених у міжнародних наукометричних базах, а саме: «The main aspects of professional training of students in a pandemic» (внесок автора 35 %) (Web of Science) досліджено питання професійно-практичної підготовки та виховання конкурентоспроможного фахівця під час навчання у закладах вищої освіти, «The main aspects of distance education for students in times of epidemic restrictions» (внесок автора 37 %) (Web of Science) розкрито особливості впровадження основних засобів дистанційної освіти в період пандемічних обмежень, «Socio-Economic Aspects of the Impact of Military Actions on the Labor Force» (внесок автора 35 %) (Web of Science) охарактеризовано основні чинники, що впливають на використання робочої сили в Україні до початку військової агресії, «The use of distance technologies in Rural Education in the context of the development of a system for assessing the quality of teaching» (внесок автора 35 %) (Web of Science) розкрито проблеми сучасного освітнього процесу, показано визначальну роль спілкування в конкретній моделі дистанційного навчання, «The Role of Communication and Dialogue During Studies in Higher Education» (внесок автора 40 %) (Web of Science) висвітлено сутність соціальної та комунікативної компетентності як психолого-педагогічного явища, охарактеризовано комунікаційні моделі, що відображають соціальну природу спілкування.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження апробовано на наукових і науково-практичних конференціях: *міжнародних*: «Proceedings of the International Conference on Economics, Law and Education Research» (Київ, 2021), «Психологія та педагогіка у XXI столітті:

перспективні та пріоритетні напрямки досліджень» (Київ, 2021), «Modern directions of scientific research development» (Чикаго, США, 2021), «Світ дидактики: дидактика в сучасному світі» (Київ, 2021), «Modern scientific research: achievements, innovations and development prospect» (Берлін, Германия, 2021), «Results of modern scientific research and development» (Мадрид, Іспанія, 2021), «Innovations and prospects of world science» (Ванкувер, Канада, 2021), «Innovations and prospects of world science» (Ванкувер, Канада, 2022), «Modern science: innovations and prospects» (Стокгольм, Швеція, 2022), «Science, innovations and education: problems and prospects» (Токіо, Японія, 2022), «Сучасні тенденції та фактори розвитку педагогічних та психологічних наук» (Київ, 2022), «Українсько-арабські мовні контакти» (Київ, 2023).

Результати дослідження обговорювалися й дістали позитивну оцінку на засіданнях кафедри педагогіки та менеджменту освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (2016–2022).

Кандидатську дисертацію на тему «Іноземний капітал у кредитно-фінансовій системі України» зі спеціальності 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит було захищено в 2010 році. Її матеріали в тексті докторської дисертації не використовуються.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел (437 найменувань, із них 43 – іноземною мовою), 8 додатків. Загальний обсяг роботи – 607 сторінок, із них 388 сторінок основного тексту. Робота містить 16 таблиць та 19 рисунків.

Дисертація написана грамотною українською мовою, стиль викладання матеріалу відповідає прийнятому в науковій літературі.

Перелік наукових праць, які відображають основні результати дисертації. Результати дисертаційної роботи висвітлено в 40 наукових праць (з них 31 – одноосібна): 27 відображають основні результати дослідження (з них 17 статей у наукових виданнях, внесених до Переліку наукових фахових видань України, 1 монографія, 9 статей у закордонних наукових виданнях (з них 5 статей в наукових виданнях, що входять до бази Web of Science Core Collection); публікації, які додатково відображають наукові результати докторської дисертації: 1 навчальний посібник, 10 тез у матеріалах науково-практичних конференцій; 2 публікації в інших виданнях.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові публікації, які відображають основні наукові результати докторської дисертації

Статті у наукових періодичних виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України:

1. Балануца О. О. Базові характеристики майбутнього дипломата. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 41. Том 1. С. 176–180. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/41-1-27>

2. Балануца О. О. До питання вивчення феномену «безперервна освіта». *Наукові записки*. Серія : Педагогічні науки. Кропивницький : РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2021. Вип. 192. С. 31–35. DOI: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2021-1-192-31-35>

3. Балануца О. О. Інтерактивні методи навчання в системі професійної підготовки дипломатів. науковий журнал. *Інноваційна педагогіка* : науковий журнал. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 40. С. 128–132. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/40.27>

4. Балануца О. О. Організація науково-дослідницької діяльності майбутніх дипломатів у процесі професійної підготовки. *Інноваційна педагогіка* : науковий журнал. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 39. С. 112–115. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/39.21>

5. Балануца О. О. Підготовка майбутнього дипломата: соціокультурні аспекти. *Педагогічні науки : теорія і практика*. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2021. № 2 (38). С. 92–95. DOI: <https://doi.org/10.26661/2522-4360-2021-2-14>

6. Балануца О. О. Професійна підготовка майбутніх дипломатів в Україні у рецепції сучасних учених. *Наукові записки*. Серія : Педагогічні науки. Кропивницький : РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2021. Вип. 196. С. 88–92. DOI: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2021-1-196-88-92>

7. Балануца О. О. Професійна підготовка дипломатів в умовах глобалізації суспільства. *Наукові записки*. Серія : Педагогічні науки. Кропивницький : РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2021. Вип. 199. С. 78–82. DOI: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2021-1-199-78-82>

8. Балануца О. О. Розвиток міжкультурної комунікації майбутніх дипломатів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2021. № 77 (Т. 1). С. 114–118. DOI: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.77-1.20>

9. Балануца О. О. Розвиток толерантності майбутнього дипломата у процесі професійної підготовки. *Інноваційна педагогіка* : науковий журнал. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 37. С. 161–165. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/37.32>

10. Балануца О. О. Саморозвиток майбутніх дипломатів у процесі професійної підготовки. *Соціальна робота та соціальна освіта*. Умань, 2021. Вип. 2 (7). С. 205–210. DOI: [https://doi.org/10.31499/2618-0715.2\(7\).2021.244655](https://doi.org/10.31499/2618-0715.2(7).2021.244655)

11. Балануца О. О. Структурно-функціональна модель майбутнього дипломата у системі професійної підготовки. *Педагогічні науки: теорія і практика*. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2021. № 4 (40). С. 94–100. DOI: <https://doi.org/10.26661/2786-5622-2021-4-14>

12. Балануца О. О. Формування інтелектуального та емоційного потенціалу майбутнього дипломата як синергія процесу самоактуалізації. *Наукові записки*. Серія : Педагогічні науки. Кропивницький : РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2021. Вип. 197. С. 59–63. DOI: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2021-1-197-59-63>

13. Балануца О. О. Формування культури соціально-професійної комунікації майбутнього дипломата. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2021. № 76 (Т. 1). С. 74–78. DOI: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.76-1.13>

14. Балануца О. О. Формування професійної ідентичності майбутніх дипломатів у процесі професійної підготовки. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми : Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, 2021. № 8. С. 49–53. DOI: <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2021.08/095-104>

15. Балануца О. О. Ціннісно-мотиваційний компонент у підготовці майбутнього дипломата. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 44. Том 1. С. 180–184. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/44-1-28>

16. Балануца О. О. Інформаційні технології у професійній підготовці дипломата. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 47(Т 1). С. 232–237. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/47-1-35>

17. Балануца О. О. Формування рефлексивної компетентності майбутнього дипломата у професійній підготовці. *Інноваційна педагогіка : науковий журнал*. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 42. С. 117–121. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/42.23>

Статті у закордонних наукових періодичних виданнях:

18. Balanutsa O. Cognitive modeling in the management of educational institutions. *Pedagogy and education management review*. Tallinn, 2020. Issue 1. PP. 28–32. DOI: <https://doi.org/10.36690/2733-2039-2020-1-28>

19. Balanutsa O., Sehedo O. Educational dimension of public diplomacy: synergy of international and nation-wide educational projects. *The scientific heritage*. 2020. № 48. PP. 71–77. URL: <http://www.scientific-heritage.com/wp-content/uploads/2021/06/VOL-5-No-48-48-2020.pdf>

20. Balanutsa O. Features of training of a future diplomat. *Pedagogy and education management review*. Tallinn, 2021. Issue 1. PP. 44–48. DOI: <https://doi.org/10.36690/2733-2039-2021-1-44>

21. Haleta Y., Balanutsa O. Theory and Practice of Organization of Independent Cognitive Activity of Future Teachers by Means of Information and Communication Technology in Quarantine Conditions in Ukraine. *Proceedings of the International Conference on Economics, Law and Education Research (ELER 2021)*. Series : Advances in Economics, Business and Management Research. 2021. Vol. 170. Atlantis Press. URL : <https://doi.org/10.2991/aebmr.k.210320.037>

Монографія:

22. Балануца О. О. Теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх дипломатів як інтелектуального ресурсу держави: моногр. Харків : Мачулин, 2021. 412 с.

Статті у наукових періодичних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus:

23. Sybirna R., Fursykova T., Polishchuk G., Balanutsa O., Marchuk A. The main aspects of professional training of students in a pandemic. *Revista tempos e espaços em educação*. 2021. Vol. 14. Issue 33. PP. 16583. DOI: <https://doi.org/10.20952/revtee.v15i34.16906> (Web of Science)

24. Sybirna R., Polishchuk G., Balanutsa O., Marchuk A. The main aspects of distance education for students in times of epidemic restrictions. *Revista tempos e espaços em educação*. 2022. Vol. 15. Issue 34. PP. 16906. DOI: <https://doi.org/10.20952/revtee.v15i34.16906> (Web of Science)

25. Melnyk S., Petrukha N., Shuprudko N., Plychok B., Balanutsa O. Socio-Economic Aspects of the Impact of Military Actions on the Labor Force. *International journal of computer science and network security*. 2022. Vol. 22 N. 7. PP. 252–258. DOI: <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.7.31> (Web of Science)

26. Sadova I., Balanutsa O., Vialkova I., Voroshchuk O., Lemko H. The use of distance technologies in Rural Education in the context of the development of a system for assessing the quality of teaching. *Revista brasileira de educacao do campo-brazilian journal of rural education* 2022. Vol. 7. PP. 1–16. DOI: <https://doi.org/10.20873/uft.rbec.e14239> (Web of Science)

27. Gavrysh I., Khlitobina O., Chernenko O., Roienko S., Balanutsa O., Ivashchenko B., Romankova K. The Role of Communication and Dialogue During Studies in Higher Education. *International journal of computer science and network security*. 2022. V. 22 Issue 8 PP. 75–80. DOI: <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.8.10> (Web of Science)

Наукові публікації, які додатково відображають наукові результати докторської дисертації

Навчальний посібник:

28. Балануца О. О. Родзинки дипломатії : навч. посіб. Київ, 2022. 148 с.

Тези в матеріалах науково-практичних конференцій:

29. Балануца О. О. Розвиток професійної мотивації майбутніх фахівців-міжнародників. *Психологія та педагогіка у XXI столітті: перспективні та пріоритетні напрямки досліджень* : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 4–5 червня 2021 р.). Київ, 2021. С. 119–121.

30. Балануца О. О. Розвиток комунікативної компетентності майбутнього дипломата. *Modern directions of scientific research development* : матер. II міжнар. наук.-практ. конф. (Чикаго, США, 4–6 серпня 2021 р.). Chicago, USA : WoScience Publisher, 2021. С. 166–169.

31. Балануца О. О. Творчий розвиток майбутніх дипломатів у процесі професійної підготовки. *Світ дидактики : дидактика в сучасному світі* : матер. міжнар. наук.-практ. інтер.-конф. (Київ, 21–22 вересня 2021 р.). Київ : «Видавництво Людмила», 2021. С. 146–148.

32. Балануца О. О. Ділова гра у професійній підготовці майбутнього дипломата. *Modern scientific research : achievements, innovations and development prospec* : матер. V міжнар. наук.-практ. конф. (Берлін, Германія, 24–26 жовтня 2021 р.). Berlin, Germany : MDPC Publishing, 2021. С. 298–301.

33. Балануца О. О. Науково-дослідницька підготовка майбутніх дипломатів. *Rresults of modern scientific research and developmen* : матер. X міжнар. наук.-практ. конф. (Мадрид, Іспанія, 12–14 грудня 2021 р.). Madrid, Spain : Barca Academy Publishing, 2021. С. 307–310.

34. Балануца О. О. Знаково-контекстне навчання у професійній підготовці майбутнього дипломата. *Innovations and prospects of world science* : матер. V міжнар. наук.-практ. конф. (Ванкувер, Канада, 29–30 грудня 2021 р.). Vancouver, Canada : Perfect Publishing, 2021. С. 416–420.

35. Балануца О. О. Особливості підготовки майбутнього дипломата. *Innovations and prospects of world science* : матер. VI міжнар. наук.-практ. конф. (Ванкувер, Канада, 2–4 лютого 2022 р.). Vancouver, Canada : Perfect Publishing, 2022. С. 331–335.

36. Балануца О. О. Мультимедійні інформаційні технології у підготовці майбутнього дипломата. *Modern science : innovations and prospects* : матер. V міжнар. наук.-практ. конф. (Стокгольм, Швеція, 6–8 лютого 2022 р.). Stockholm, Sweden: SSPG Publish, 2022. С. 288–292.

37. Балануца О. О. Формування професійного самовизначення майбутніх дипломатів. *Science, innovations and education : problems and prospects*: матер. VII міжнар. наук.-практ. конф. (Токіо, Японія, 9–11 лютого 2022 р.). Tokyo, Japan : CPN Publishing Group, 2022. С. 346–348.

38. Балануца О. О. Розвиток соціально-професійних якостей майбутнього дипломата. *Сучасні тенденції та фактори розвитку педагогічних та психологічних наук* : матер. міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, Україна, 4–5 лютого 2022 року). Київ : ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2022. С. 55–57.

Інші видання:

39. Балануца О., Сегеда О. Публічна дипломатія України в Кувейті : потенціал нестандартних рішень. *Україна дипломатична*. Київ, 2020. Вип. 21. С. 258–267.

40. Балануца О., Сегеда О. Публічна дипломатія в роботі дипустанов: цікаві факти з українського досвіду в Кувейті. *Україна дипломатична*. 2021. Вип. 22. С. 267–271.

Дисертація Балануци Олександра Олександровича «Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх дипломатів як інтелектуального ресурсу держави» на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної є самостійною та завершеною науковою працею, у якій виконано конкретне наукове завдання (визначено та проаналізовано теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх дипломатів; розроблено та експериментально перевірено ефективність моделі підготовки майбутніх

дипломатів як інтелектуального ресурсу держави). Дисертаційне дослідження відповідає вимогам, передбаченим п. 7 та п. 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук» (постанова Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197).

УХВАЛИЛИ:

1. Рекомендувати дисертаційне дослідження Балануци Олександра Олександровича «Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх дипломатів як інтелектуального ресурсу держави» до розгляду у спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

2. Затвердити розгорнутий висновок кафедри педагогіки та спеціальної освіти щодо докторської дисертації Балануци О. О. (додається).

З даного питання відбулося голосування.

Результати голосування:

«за» – 16;

«проти» – немає;

«утримались» – немає.

Постанова і висновок прийняті відкритим голосуванням одноголосно.

Головуюча на засіданні фахового семінару

доктор педагогічних наук, професор,

доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти

ЦДУ імені Володимира Винниченка Оксана ФІЛОНЕНКО

Рецензенти:

доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри педагогіки та спеціальної освіти

ЦДУ імені Володимира Винниченка Наталія САВЧЕНКО

доктор педагогічних наук, професор,

доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти

ЦДУ імені Володимира Винниченка Тетяна ОКОЛЬНИЧА

доктор педагогічних наук, професор,

доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти

ЦДУ імені Володимира Винниченка Оксана ФІЛОНЕНКО

Секретар фахового семінару

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти

ЦДУ імені Володимира Винниченка Тетяна БАБЕНКО

«28» лютого 2023 р.

